

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Historie
Studijní program: Historická studia B7106
Studijní obor: Kulturněhistorická a muzeologická studia

**Perzekuce františkánů na Liberecku v 80. letech 20.
století**

**The Persecution of the Franciscans in the Liberec
Region in the 80's**

Bakalářská práce: 12-FP-KHI-077

Autor:
Petra Matoušová

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

Konzultant: Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
74	0	6	0	20	6

V Liberci dne: 24. 7. 2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra historie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Petru Matoušovou
adresa: Na Kačírku 467/34, 460 06 Liberec 6
studijní obor (kombinace): Kulturněhistorická a muzeologická studia
Název BP: **Perzekuce františkánů na Liberecku v 80. letech 20.století**
Název BP v angličtině: **The Persecution of the Franciscans in the Liberec Region in the 1980s**
Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
Konzultant: Mgr. Kateřina Lozoviuková, PhD.
Termín odevzdání: 30. dubna 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 12. 4. 2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát):

PETRA MATOUŠOVÁ

Datum:

2.9.2010

Podpis:

- Název BP: PERZEKUCE FRANTIŠKÁNŮ NA LIBERECKU V 80. LETECH 20 STOLETÍ
- Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
- Cíl: Cílem bakalářské práce je zpracovat perzekuci členů liberecké komunity františkánů v 80. letech 20. století, především její vrcholy v podobě trestního stíhání a odsouzení katolického duchovního bez státního souhlasu Josefa Bárty a Ladislava Trojana v letech 1980 - 1982, razie a následného trestního stíhání některých libereckých františkánů v rámci celorepublikové akce "Vír" zaměřené proti františkánům v r. 1983 a dalšího zásahu v r. 1984. V Liberci působilo jedno z nejvýznamnějších společenství františkánů v Československu, součástí bakalářské práce bude samozřejmě i zmapování jeho aktivit. Stranou zájmu nezůstane ani ohlas perzekuce libereckých františkánů doma i v zahraničí.
- Požadavky: Studentka bude vycházet především z pramenů, v první řadě z vyšetřovacích, objektových a osobních spisů týkajících se členů komunity libereckých františkánů v 80. letech a ze sbírek a fondů nezávislých iniciativ (především Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných) a samizdatových a exilových časopisů uložených v knihovně samizdatové a exilové literatury Libri prohibiti v Praze. Nedílnou součástí heuristiky bude uskutečnění rozhovorů s pamětníky.
- Metody: rešerše literatury
pramenný výzkum
oral history
- Literatura: Balík, Stanislav - Hanuš, Jiří: Katolická církev v Československu 1945-1989. Brno 2007
Cuhra, Jaroslav: Katolická církev a odpor vůči normalizačnímu režimu, in: Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1945-1989. Ed. Petr Blažek. Praha 2005
Dachovský, Karel: Cesta františkánského kněze Jana Bárty. Praha 1992
Dvě desetiletí před listopadem 89. Sborník. Praha 1993
Holečková, Marta Edith: Cesty českého katolického samizdatu 80. let. Praha 2009
Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968 – 1989. Ed. Petr Blažek. Praha 2005
Otáhal, Milan: Normalizace 1969 – 1989. Příspěvek ke stavu bádání. Praha 2002
Otáhal, Milan: Opozice, moc, společnost 1968/1970. Příspěvek k dějinám „normalizace“. Praha 1994
Vítězové? Poražení? Životopisná interview. Díl 1. Disent v období tzv. normalizace. Díl 2. Politické elity v období tzv. normalizace. Eds. Miroslav

Vaněk – Pavel Urbášek. Praha 2005 (viz též: Mocní? a Bezmocní? Politické elity a disent v období tzv. normalizace. Interpretační studie životopisných interview. Ed. Miroslav Vaněk. Praha 2006)

Čestné prohlášení

Název práce: Perzekuce františkánů na Liberecku v 80. letech 20. století
Jméno a příjmení autora: Petra Matoušová
Osobní číslo: P08000596

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 24. 7. 2012

Petra Matoušová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Jaroslavu Pažoutovi, Ph.D. za zprostředkování archivních materiálů a cenné rady. Dále můj dík patří narátorům Antonínu Pavlu Kejdanovi a Klaretu Antonínu Dabrowskému za jejich vstřícnost a ochotu se podělit o vzpomínky. Děkuji též archiváři Provincie bratří františkánů Regalátu Petru Benešovi a pracovníkům Centra orální historie za zpřístupnění materiálů. V neposlední řadě děkuji své rodině a přátelům za podporu, trpělivost a pochopení, projevované během celého mého studia.

Anotace

Autor: Petra Matoušová, Kulturněhistorická a muzeologická studia

Název BP: Perzekuce františkánů na Liberecku v 80. letech 20. století

Vedoucí BP: PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

Předkládaná bakalářská práce se zabývá perzekucí členů libereckého konventu františkánů během 80. let 20. století. Na základě analýzy archivních pramenů, samizdatových a exilových periodik a vzpomínek pamětníků se podařilo zmapovat počátky působení františkánů v Liberci, přičemž důraz je kladen na osobnost Jana Josefa Bárty, jenž stál u zrodu libereckého konventu a řadu let byl také jeho vedoucím. Významnou část práce zaujímají jednotlivé zásahy StB proti členům společenství, čili stíhání a soud Josefa Bárty a Ladislava Trojana v letech 1979-1982, celorepubliková akce Vír v roce 1983 a trestní stíhání několika členů koncem roku 1984. Popsány jsou též aktivity, jimiž se františkáni snažili bojovat proti omezování svých práv, ale současně se i adaptovat v prostředí nepřejícím rozvoji řádové činnosti.

Klíčová slova: františkánský řád, perzekuce, katolická církev, Liberec.

The Annotation

Author: Petra Matoušová, Cultural-Historical and Museology Studies

Thesis title: The Persecution of the Franciscans in the Liberec Region in the 80's

Thesis supervisor: PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

The presented bachelor's thesis deals with persecuting members of the Liberec convention of the Franciscans in the 80's of the 20th century. Based on an analysis of archival sources, samizdat and exile periodicals and memories of the contemporary witnesses, it was possible to map origins of the Franciscans activities in Liberec. The emphasis is put on the character of Jan Josef Bárta, who stood at the foundation of the Liberec convention and was in its charge for years. A significant part of the work consists of individual interventions of the StB against the community, featuring prosecution and a trial with Josef Bárta and Ladislav Trojan in between 1979 and 1982,

a national operation "Vír" in 1983 and prosecution of several members in late 1984. There is also a description of activities of the Franciscans trying to fight against the limitations of their rights and simultaneously trying to adapt in an unfriendly environment of the order activities development.

Key words: Franciscans, persecution, Catholic Church, Liberec.

Annotation

Autor: Petra Matoušová, Kulturhistorische und museologische Studien

Name der Bachelorarbeit: Die Verfolgung der Franziskaner in der Umgebung von Liberec in den 80er Jahren des 20. Jahrhunderts

Leiter der Bachelorarbeit: PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.

Die vorliegende Bachelorarbeit beschäftigt sich mit der Verfolgung der Mitglieder von Libereckonvent der Franziskaner in den 80er Jahren des 20. Jahrhunderts. Aufgrund der Analyse der Archivquellen, Samizdat- und Exilzeitschriften und Erinnerungen von Zeitzeugen ist es gelungen, den Anfang der Franziskanerwirkung in Liberec auszuwerten. Dabei ist Wert auf die Persönlichkeit von Jan Josef Bárta gelegt, der bei der Genese des Libereckonvents stand und er war auch eine ganze Reihe von Jahren der Konventleiter. Einen wichtigen Teil der Bachelorarbeit stellen die einzelnen Eingriffe von den Staatlichen Sicherheitsorganen gegen die Mitgliedergemeinschaft vor, also Verfolgung und Gericht von Josef Bárta und Ladislav Trojan in Jahren 1979-1982, und die Aktion „Vír“ in der ganzen Republik im 1983 und die Strafverfolgung der einigen Mitglieder am Ende des Jahres 1984. Es werden auch die Aktivitäten beschrieben, mit deren die Franziskaner versuchten, gegen die Begrenzung der Menschenrechte zu kämpfen, aber zugleich versuchten sie auch sich in der Umgebung zu adaptieren, die nicht wohlwollend für Entwicklung der Ordenstätigkeit war.

Die Schlüsselwörter: Franziskanerorden, Verfolgung, katholische Kirche, Liberec.

Obsah

OBSAH	9
1 ÚVOD	11
2 ROZBOR LITERATURY A PRAMENŮ	13
2.1 Literatura	13
2.2 Prameny	14
3 CÍRKEVNÍ POLITIKA STÁTU	16
3.1 Počátek změn v církevní oblasti po únoru 1948	16
3.2 Zákony	16
3.3 50. a 60. léta	18
3.4 Uvolnění v roce 1968	19
3.5 Normalizace	20
4 LIBERECKÝ KONVENT FRANTIŠKÁNŮ	27
4.1 Založení komunity	27
4.2 Jan Baptista Bárta	27
4.3 Liberecké domy	31
4.4 Výuka	34
4.5 Samizdat	37
5 PRVNÍ ZÁSAH BEZPEČNOSTI PROTI OBYVATELŮM LIBERECKÉHO KONVENTU	39
5.1 Trestní stíhání Josefa Bárty a Ladislava Trojana	39
5.2 Projevy solidarity	43
5.3 Pohřeb Josefa Bárty	45

5.4	Soud o dům Na Perštýně	46
6	CELOREPUBLIKOVÁ AKCE PROTI FRANTIŠKÁNŮM „VÍR“	48
6.1	Sledování	48
6.2	Průběh akce	49
6.3	Případ M. Jáchyma	51
6.4	Reakce společnosti	54
7	DALŠÍ POKUSY O LIKVIDACI KONVENTU	58
8	SITUACE V KONVENTU ZÁVĚREM 80. LET	62
9	KONVENT PO LISTOPADU 1989	65
10	ZÁVĚR	67
11	POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA	69
11.1	Prameny	69
11.2	Literatura	70
12	POUŽITÉ ZKRATKY	73
13	PŘÍLOHA	74

1 Úvod

Otázka perzekuce jednotlivých skupin obyvatel Československa po celou dobu existence komunistického režimu je velmi důležitá pro pochopení nejen historie, ale též současnosti. Ke skupinám nejvíce pronásledovaným od jeho instalace v roce 1948 patřili bezesporu příslušníci katolické církve, a to jak duchovní, tak i laici. Předložená práce se zabývá perzekucí libereckých členů františkánského řádu v 80. letech, tedy v době kdy komunistická moc pomalu ztrácela na síle a ještě více autoritě. Přesto stále panovaly pokusy ze strany státních orgánů o aplikaci zstrašovací perzekučních taktik, praktikovaných zejména v 50. letech.

Jelikož působení mužských řádů bylo od roku 1950 prakticky znemožněno, jejich členové se museli přizpůsobit nově vzniklé situaci po svém. Zájem StB o ně se v následujících čtyřiceti letech proměňoval v závislosti na stavu společnosti a síle pozice komunistické strany. Po období tvrdých zásahů a politických procesů v padesátých letech, se mohlo zdát, že se postavení řeholních řádů mění k lepšímu. Ale pražské jaro a s ním spojené uvolnění vystřídal znovuupevnění pozice komunistické strany a snaha „znormlizovat“ poměry ve státě.

Krátká aktivizace františkánů přesto měla svůj smysl v tom, že se nevrátili do submisivního postavení z období tvrdých represí, ale uvědomili si, že v určitých formách lze řeholní život praktikovat a dokonce získávat nové členy. Využili krátké etapy, kdy pozornost aparátu směřovala především k očištění strany a jejím bývalým členům. Novou alternativou klášterní formy společenství se staly byty, či spíše rodinné domy, budící zdání průměrného života prostých nájemníků. Mohli tak snadněji odolávat tendencím úpadku víry, podporovat se v zachování řeholních slibů (chudoby, čistoty a poslušnosti) a teologicky vzdělávat. Právě organizace tajného studia teologie se stala podstatným pilířem snahy o fungování řádu do budoucna.

Práce postihuje proces zakládání libereckého konventu, u jehož počátku stál Jan Josef Bárta, osobnost významně iniciující tehdejší františkánskou aktivitu. Je zde zaznamenáno fungování a organizace konventu po všech jeho stránkách (život, studium, finanční zajištění, kontakty a spolupráce). Jako určité mezníky ji dělí jednotlivé zásahy Státní bezpečnosti proti liberecké komunitě. Jedná se o stíhání a soud se zakladatelem konventu Josefem Bártou a bratrem Ladislavem Trojanem v letech 1979-1982, dále celorepublikovou akci Vír v březnu 1983 a její následky, a v neposlední řadě trestní

stíhání a vazbu několika členů libereckého konventu v závěru roku 1984. Zachycuje i neustávající zájem a snahu StB o jejich konečné obžalování po celou druhou polovinu 80. let, a důvody jejího nenaplnění.

Popisu aktivit libereckých františkánů a perzekučních opatření vůči nim ze strany režimu předchází kapitola věnovaná církevní politice komunistického režimu, která má celou práci uvést do obecného kontextu.

Práce je vedle běžných součástí doplněna obrazově dokumentární přílohou a přepisy rozhovorů autorky s františkány působícími ve sledovaném období na Liberecku - Antonínem Pavlem Kejdanou a Klaretem Antonínem Dabrowským.

2 Rozbor literatury a pramenů

2.1 Literatura

K období komunistické diktatury a vztahu státu a katolické církve vznikla celá řada kvalitních prací. Svým zaměřením postihovaly i otázku činnosti řeholí, po roce 1950 prakticky znemožněnou. Přesto však existuje jistý nepoměr v počtu monografií věnujících se 50. a 60. letům a období po roce 1968. I z tohoto důvodu si etapa 80. let zaslouhuje bezesporu pozornost.

Pro obecný úvod do problematiky jsou k dispozici zejména dvě podrobné monografie věnující se prvotním zákrokům proti katolické církvi, řeholím a soudním procesům s dalšími členy opozice. Jedná se o knihu Karla Kaplana *Stát a církev v Československu 1948-1953* a práci Stanislava Balíka a Jiřího Hanuše *Katolická církev v Československu 1945-1989*. Přímou řeholím a soudním procesům s jejich představiteli se podrobně věnuje monografie Vojtěcha Vlčka *Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964*, a taktéž sborník příspěvků z konference se stejnojmenným názvem *Církevní procesy padesátých let*.

Samozřejmě nelze oddělovat aktivity katolické církve od všeobecného kontextu společnosti a nově vznikajících hnutí odporu po roce 1968. Jednotlivé alternativy zpracovává hned několik sborníků. Jsou jimi *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*, editovaný Petrem Blažkem, a též sborník *Dvě desetiletí před listopadem 89*, editovaný Emanuelem Mandlerem. Aktivitám opozice se věnuje i práce Milana Otáhal *Opozice, moc, společnost 1969-1989*. M. Otáhal je autorem knihy *Normalizace 1969–1989. Příspěvek ke stavu bádání*, důležité po stránce metodiky. Obdobím tzv. normalizace se zabývají též dvě práce Jaroslava Curhry - *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969-1972* a *Československo-vatikánská jednání 1968-1989*. Obecně problematice katolické církve v komunistických zemích se věnuje práce Jonathana Luxmoora a Jolanty Babiuchové *Vatikán a rudý prapor. Boj o duši východní Evropy*. Existují také dílčí studie věnující se jednotlivým případům perzekuce během zmíněného období, například otázku celostátní akce proti františkánům zpracoval Patrik Dubovský ve studii *Akcia „Vír“*.

Pro období osmdesátých let a aktivit řeholníků a katolické církve, lze vycházet zejména z monografie *Cesty českého katolického samizdatu 80. let* od Marty E.

Holečkové, v níž autorka uvádí i řadu konkrétních odkazů vztahujících se k libereckému františkánskému konventu.

2.2 Prameny

Primárně jsem ve své práci vycházela z materiálů Archivu bezpečnostních složek, kde se nacházejí osobní spisy StB různého typu, vedené na jednotlivé členy libereckého konventu. Obsahují výslechové protokoly, zprávy o provedených domovních prohlídkách a soudních procesech, informace od františkánů získaných ke spolupráci, ale i pravidelné souhrnné informace o činnosti konventu a plány na realizaci dalších postupů ve věci likvidace komunity. Vyšetřovací spisy se bohužel nedochovaly.

K případu pronásledování františkánů se nachází též řada materiálů ve sbírce Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, uložené v knihovně samizdatové a exilové literatury Libri prohibiti v Praze. Obsahuje sdělení VONSu k jednotlivým případům stíhání, osobní spisy vedené StB, dále zprávy ze zahraničního tisku, a také dokumenty vzniklé s cílem apelovat na československé státníky ve věci františkánské perzekuce. Množství dokumentů této povahy se nachází i v Archivu provincie bratří františkánů. Ten je cenným zdrojem materiálů nejen k otázce perzekuce františkánů na Liberecku, ale též v jiných částech země, především na Slovensku, zejména co se týče celorepublikové akce Víř.

Využívala jsem i možnost prostudovat vybraná samizdatová a exilová periodika, a to Studie (vydávané Křesťanskou akademií v Římě) a Informace o církvi, přístupné z webových stránek www.scriptum.cz a dále Informace o Chartě 77, publikované na www.vons.cz.

Řada přímých aktérů poměrně nedávné historické etapy si uvědomuje význam možnosti seznámit se svými osobními vzpomínkami zájemce o tuto problematiku, převážně stran věřících. Publikovány jsou například v řádovém časopise Poutník, ale i v monografii *Život se tvoří z přítomné chvíle. Česká katolická teologie po druhé světové válce* od Lenky Karfíkové.

Kromě již uvedených interview s řeholníky, jsou pro studium období totality přínosné i rozhovory s dalšími osobnostmi taktéž perzekvovanými, zaznamenané v knize již jmenovaného Vojtěcha Vlčka *Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel*, a dále pak

v obsáhlých dvoudílných sbírkách rozhovorů *Vítězové? Poražení?* Miroslava Vaňka a Pavla Urbáška.

Pozornost si zaslouží taktéž literatura zaměřená na františkány, věnovaná vzpomínce na významnou osobnost a oběť perzekuce Josefa Bártu. Jedná se o knihu *Cesta františkánského kněze Jana Barty* od Karla Dachovského, jenž na přelomu 80. let žil v libereckém konventu. Dachovský vydal ještě knihu *Umlčený zvon*¹, je ale psaná výrazně románovou formou, s přímými řečmi, uměleckou stylistikou a sugestivním líčením děje. Rámcově sice postihuje život J. Barty, ale je velmi těžké odlišit realnost popsaných situací od autorovy umělecké invence. Obdobným stylem je psaná i kniha *Rozsvítil jsem lampu* Antonie Hofmanové, zachycující taktéž život J. Barty. Proto je třeba k oběma knihám přistupovat s velkou opatrností a kritičností.

Při zpracovávání tématu práce se přímo nabízelo uplatnit metodu orální historie neboli interview s pamětníky. První rozhovor jsem vedla s Antonínem Pavlem Kejdanou, žijícím v řeholním domě v Ruprechticích. On sám sice nebyl přímým obyvatelem libereckého konventu, ale působil v daném období v okolních farnostech a jako člen řádu s ostatními úzce spolupracoval. Druhým narátorem, s nímž jsem měla možnost hovořit, byl Klaret Antonín Dabrowski, vedoucí farnost Panny Marie Sněžné v Praze a v osmdesátých letech žijící v jednom z libereckých řádových domů. Oba jmenovaní byli velmi vstřícní a ochotní, a z rozhovorů je jasně patrné, že si uvědomují význam svých svědectví pro zkoumání nedávné historie. Využila jsem i již realizovaného rozhovoru s Radimem Miloslavem Jáchymem, v současnosti žijícím též v Liberci. Je uložen v Centru orální historie Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a vedla jej Marta E. Holečková. Uvedený bratr Jáchym je velkým propagátorem novodobých dějin františkánského řádu, takže jeho vzpomínky na období, jemuž se tato práce věnuje, lze nalézt v mnoha řádových publikacích, například časopise *Poutník*. Díky těmto třem rozhovorům bylo možné porovnat informace a pohledy na uplynulé události, podávané osobami dvou různých generací.

¹ DACHOVSKÝ, Karel, *Umlčený zvon*, Praha 2007.

3 Církevní politika státu

3.1 Počátek změn v církevní oblasti po únoru 1948

Po únorových událostech 1948 se postavení církve na více jak čtyřicet let změnilo, a opět, jako již v dávné minulosti, se museli mnozí její členové skrývat pro svou víru a životní přesvědčení. Komunistická strana si totiž uvědomovala její silný vliv na společnost, zvláště díky disciplíně a organizovanosti členů, a v tomto směru se rozhodně nehodlala s nikým dělit. Taktéž jejich přímé podřízení papeži a celkově kontakty na kapitalistický západ podřývaly autoritu Komunistické strany a snahy o vytvoření usměrněné a podmaněné církve národní, v čemž je utvrdilo odmítnutí československých biskupů uznat legitimitu nově nastoleného režimu a pastýřský list pražského arcibiskupa Jana Berana s názvem Arcibiskupe, nemlč, nesmíš mlčet.²

Jedním z prvních kroků státu, vedoucích k omezení církevního vlivu, byl pokus ji infiltrovat a vyvolat uvnitř spory, a v konečném důsledku ovládnout. Přerušení kontaktů domácích představitelů s Vatikánem a vytvoření národní kontrolované církve, chtěli docílit založením Katolické akce neboli hnutí tzv. pokrokových katolíků v červnu 1949, jež se měla stát jakýmsi církevním zástupcem pro jednání se státem. Na nátlak její prohlášení podepsali tisíce věřících a okolo 1500 duchovních, ale svůj souhlas brzy odvolali pod pohrůzkou papeže Pia XII. o jejich exkomunikaci z církve, a na výzvu biskupů v pastýřském listu „Hlas biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky“.³ Katolická akce tak pro neefektivnost po dvou letech zanikla.⁴

3.2 Zákony

V říjnu roku 1949 vstoupily v platnost dva, pro další vývoj velmi zásadní, zákony. Zákon č. 217/1949 Sb. zřizoval Státní úřad pro věci církevní (SÚC). Měl dohlížet, aby se církevní a náboženských život vyvíjel v souladu s ústavou, a jí

² KAPLAN, Karel, Stát a církev v Československu 1948-1953, Brno 1993, s. 24.

³ VAŠKO, Václav, Přehled charakteristik církevních procesů 50. let, in: Kolektiv autorů, *Církevní procesy padesátých let. Sborník příspěvků z konference*, Kostelní Vydří 2002, s. 14.

⁴ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno 2007, s. 23.

zaručovaným právem na svobodu vyznání. Dokument ovšem platil jen teoreticky a v praxi nebyl dodržován.⁵

Následoval zákon č. 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Dle ustanovení stát finančně zajišťuje tzv. státně spolehlivé duchovní, jimž byl vydán souhlas k duchovenské činnosti, a vykonali slib věrnosti. Stávali se prakticky státními zaměstnanci. Dále je v zákoně uvedeno, že stát přebírá dozor nad majetkem církví a náboženských společností, pro který je nutné sestavit podrobný soupis. Veškerý církevní život byl tedy od této doby řízen stranickou mocí a jakýkoli nesouhlas a projev svobodné vůle se jednoznačně považoval za politickou akci proti nově nastolenému režimu.⁶ Lze tedy konstatovat, že nyní měli být odpovědni novému Bohu i desateru.

SÚC se svou sítí církevních tajemníků při církevních odděleních okresních a krajských národních výborů, zajišťoval dohled nad uplatňováním a dodržováním nově přijatých norem. Stát převzal též dozor nad veškerým náboženským tiskem, který do budoucna podléhal schvalování (včetně letáků, pastýřských listů a obrazových reprodukcí) a odejmul církvím vedení matrik a pravomoc oddávat novomanžele (církevní obřad mohl následovat až po úředním).⁷ Pod SÚC spadaly díky vládnímu nařízení č. 112/1950 Sb. bohoslovecké fakulty v Praze a Bratislavě.⁸ Tamtéž se nacházely i jediné dva povolené kněžské semináře. Všechny ostatní fakulty, včetně řádových i diecézních teologických učilišť, byly zrušeny.⁹ Studium se značně početně omezilo, k čemuž napomohly i prověrky. Bohoslovečtí studenti, kteří u nich neuspěli, dostali povolávací rozkaz k výkonu vojenské služby, respektive do řad PTP.

⁵ Zákon, kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. 1949. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1949/sb67-49.pdf>.

⁶ Zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. In: *Sbírka zákonů republiky Československé*. 1949. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1949/sb67-49.pdf>.

⁷ KAPLAN, Karel, *Stát a církev v Československu 1948-1953*, Brno 1993, s. 112.

⁸ V červnu 1953 se její sídlo přemístilo do nově přidělené budovy (bývalého probošství a semináře) v Litoměřicích.

BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno 2007, s. 113.

⁹ Tamtéž, s. 112.

V roce 1956 došlo k transformaci SÚC do Sekretariátu pro věci církevní při nově sloučeném Ministerstvu školství a kultury.¹⁰ Ten církev hodlal co nejdříve odříznout od veřejnosti a udělat z ní poslušnou bezmocnou loutku za kostelními zdi.

3.3 50. a 60. léta

Během noci z 13. na 14. dubna roku 1950 propukla tzv. Akce K, čili radikální likvidace řeholních domů a centralizace příslušníků řádů do vyhrazených klášterů, čemuž předcházela diskreditace a soud s jejich představiteli - například františkánský kněz PhDr. Josef Jan Evangelista Urban byl odsouzen za velezradu k čtrnácti letům odnětí svobody (propuštěn amnestií v září 1963).¹¹ Legální činnost františkánů, jimž připadl klášter v Hejnicích, a posléze je přemístili do Bohosudova, byla tímto zásahem na desítky let přerušena. Řeholníci museli nastoupit na nucenou práci do TNP a PTP. V soukromí sice mohli dál dodržovat své řeholní sliby, ale jakékoli veřejné projevy (tj. v přítomnosti jedné a více osob) bylo přísně zakázáno, jakož i komunitní bydlení, nošení hábitu a přijímání dorostu, což řád de facto odsuzovalo k postupnému vymření. Jedním z důvodů pro internaci řeholníků se stalo i údajné organizování odporu proti socializaci venkova.¹² Otevřené působení mužských řádů nebylo na další desítky let možné, a to přesto, že ve skutečnosti neplatil žádný zákon, jenž by řády a jejich činnost zakazoval.

Současně s Akcí K proběhlo odstranění sídelních biskupů a jejich postupné nahrazování vládou zmocněnými kapitulními vikáři (po roce 1983 administrátory).¹³ Stát po papeži dlouhodobě neúspěšně požadoval jejich jmenování biskupy. V následujících 50. a 60. letech dále probíhala řada soudních procesů s „bývalými“ členy františkánského řádu, souzenými nejčastěji za velezradu, vyzvědačství, sdružování proti republice, podvracení republiky a později maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi.¹⁴ Byli to ti, jež se nesmířili s omezením práv, nechtěli se plánovitě stát opozicí, ale jen dle svého přesvědčení se nedobrovolně rozhodli

¹⁰ Tamtéž, s. 29 - 31.

¹¹ Tamtéž, s. 157 - 158.

¹² Tamtéž, s. 158 - 159.

¹³ Tamtéž, s. 83.

¹⁴ VLČEK, Vojtěch, Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964, Olomouc 2004, s. 130.

pokračovat skrytě (neoficiálně), například tajným svěcením kněží, které se poměrně často odhalilo za pomoci „socialismu oddaných“ informátorů ve vlastních řadách a pečlivého dohledu StB. Ze státního popudu, pro zdání velkorysosti režimu, vzniklo kolaborantské Mírové hnutí katolického duchovenstva, prezentující se na veřejnosti jako oficiální církevní mluvčí.

3.4 Uvolnění v roce 1968

Počátek roku 1968 ale znamenal, nejen pro katolíky, uvolnění, ve smyslu nového nabytí občanského sebevědomí. V této atmosféře se ukázalo, že církev byla jen navenek zdecimována, ale ve skutečnosti vyvíjela rozmanitou činnost v utajení. Ačkoli by se mohlo zdát, že vše se po okupaci v srpnu 1968, respektive následujícím roce 1969, vrátilo do starých kolejí, a ono probuzení společenských a občanských aktivit bylo jen krátkou etapou opojení, ve skutečnosti toto omezené nabytí svobody působilo jako prostor pro nádechy na dalších dvacet let. Vznikl prostor pro navázání kontaktů mezi jednotlivými skupinami opozice, řada tajně vysvěcených kněží vystoupila z ilegality a zapojila se do oficiálního církevního života. Mohly vycházet zakázané i nové tituly, ba dokonce vznikala nová nakladatelství, která s okupací automaticky přešla v samizdat.

Změna probíhala i na ryze politické úrovni. V březnu 1968 byl Ústředním výborem KSČ schválen dokument „Připomínky ke koncepci církevně politické práce, vztahu naší společnosti k věřícím a návrhy na nejbližší postup“. Zavazovali se ke zrovnoprávnění věřících, rehabilitacím a změně vedení Sekretariátu pro věci církevní. O pár měsíců později, v červenci 1968, byly přijaty další dva dokumenty - „Církevně politická situace v českých zemích“ a „Některé aktuální otázky vztahu strany k náboženství“. Rozpracovávaly březnový návrh a slibovaly celkově nový přístup k církevní otázce (např. řešení situace řeholníků).¹⁵ Zatímco do ženských řeholí mohly vstoupit nové členky, mužské na svou příležitost oživení stále čekaly. Přes nesporný přínos těchto dokumentů v daném časovém úseku, dlouhodobý efekt neměly. V období tzv. normalizace navázalo mocenské centrum na tvrdé vyžadování předchozích zákonů, jelikož tyto zrušeny nebyly a nové ještě v platnost nevzešly.

¹⁵ PIŠKULA, Jiří. Boží spolupracovníci: Pražské jaro 1968, srpnová okupace a české církve. *Getsemany* [online]. 2006 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.getsemany.cz/node/2714>.

3.5 Normalizace

Takzvaná normalizace režimu znamenala pro nelegální církve znovunastolení tvrdých represivních podmínek. Na Mírové hnutí katolického duchovenstva, které bylo v roce 1968 zrušeno, navázalo od roku 1971 Sdružení katolického duchovenstva *Pacem in terris* (PiT). Opět mělo budít zdání náboženských svobod, ale cíl byl stále stejný, totiž rozvrátit církve z vlastních řad a zaplnit uvolněná kněžská místa osobami, jdoucími státu na ruku. Přesto dle vzpomínek františkána Radima Jáchyma, by bylo nepřesné soudit paušálně tím způsobem, že všichni členové PiT jsou špatní. V úvahu se musí podle něj vzít, kolik dotyčný vykonal dobrého a naopak, protože tlak na vstup byl opravdu velký.¹⁶ Sám nově zvolený papež Jan Pavel II. ovšem doslovně v dekretu *Quidam episcopi* zakazoval členství v organizaci a nabádal kněží, aby se nenechali zneužít k prosazování politických zájmů. Jan Pavel II. představoval nepochybně výraznou autoritu, povzbuzující v odporu proti komunistickému režimu a prosazování práv, zejména proto, že s ním měl sám z rodného Polska zkušenosti. Ihned po nástupu do funkce od něj očekávali mnohé změny jak samotní věřící, tak státně-církevní aparát, pro který se volba Karola Wojtyly jevila značně nevýhodná. Snažil se ho proto znevážit množstvím dezinformací a pomluv (například narázkami na zmanipulování samotného konkláve). Papež od počátku zdůrazňoval, že nehodlá přehlížet faktický stav církve a jejích představitelů v Československu a aktivně se bude snažit o jeho nápravu (například v otázce výuky, obsazování diecézí, řeholí ap.). Měl blízký vztah s Františkem Tomáškem, jmenovaným papežským předchůdcem tajně kardinálem. Sám Tomášek se postupně stal respektovanou osobností jak v zahraničí, tak mezi domácí oficiální i skrytou církví.¹⁷

Jediný státem povolený seminář se nacházel na teologické fakultě v Litoměřicích a počet zdejších volných míst neodpovídal skutečné poptávce, takže i tímto způsobem stát reguloval rozsah církevní působnosti. Studium se neumožňovalo

¹⁶ ÚSD, COH, sbírka Rozhovory. Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 3. 5. 2006.

¹⁷ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno 2007, s. 53-54; CUHRA, Jaroslav, *Československo-vatikánská jednání 1968-1989*, Praha 2001, s. 118-142.

státně nespolehlivým, absolventům vysokých škol, lidem starším ap.¹⁸ Na poptávku se snažila reagovat nelegální církev organizováním paralelních teologických kurzů po bytech a farách. Stávalo se, že i sami, adepti volili tuto skrytou cestu studia dobrovolně, jelikož nechtěli brát místo jiným v limitovaném oficiálním semináři. Tato „alternativní“ výuka byla od počátku nepochybně náročnější. Kvůli možnosti studia jen o víkendech, se celková doba prodloužila až na 9 let. Vše probíhalo velmi intenzivně o víkendech, dotyční zpravidla dojížděli spousty kilometrů a k tomu ještě museli vykonávat civilní zaměstnání.

I díky tajným teologickým kurzům se více rozvíjela samizdatová činnost. Bylo potřeba reagovat na aktuální problémy s nedostatkem kvalitní literatury k bohoslovnému studiu, čili se realizovaly především překlady zahraniční produkce, dovezené či zaslané zejména z Polska a NDR. Jediným povoleným státním nakladatelstvím katolické literatury byla Česká katolická charita, příležitostně i Vyšehrad. Ze zahraničí se mohly legálně užívat jen knihy s kladným posudkem o nezávadnosti. Finance na realizaci samizdatu pocházely většinou z vlastních platů, coby civilně pracujících občanů, příležitostných příspěvků zahraničí a v menší míře též darů čtenářů.

Neustálý dohled nad nelegální církevní činností vyústil, krom obvyklých domovních prohlídek, v několik důrazných potlačovacích akcí. První ze zákroků, akce Lekce, se odehrála 10. září 1979. Došlo při ní k domovním prohlídkám u výrobců samizdatu v Olomouci, Brně, Opavě, Praze i Bratislavě. Následné vyšetřování se točilo kolem dvou hlavních moravských vydavatelských dílen - brněnské Josefa Adámka, olomoucké Jana Krumpholce a jejich spolupracovníků. Adámek byl odsouzen na čtrnáct měsíců, Krumpholec na tři roky. StB se tak krom konfiskace prostředků k tisku i samotných exemplářů, povedlo narušit samizdatové výrobní struktury.¹⁹

O dva roky později při akci Duka, v souvislosti se stíháním dominikána Dominika Jaroslava Duky, proběhly prohlídky v domově vysloužilých dominikánek v Kadani a kněžském domově důchodců v Moravci, při nichž StB zabavila krom

¹⁸ CUHRA, Jaroslav, *Katolická církev a odpor vůči „normalizačnímu“ režimu*, in: BLAŽEK, Petr (ed.), *Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989*, Praha 2005, s. 70.

¹⁹ HOLEČKOVÁ, Marta Edith, *Cesty českého katolického samizdatu 80. let*, Praha 2009, s. 24-26; CUHRA, Jaroslav, *Československo-vatikánská jednání 1968-1989*, Praha 2001, s. 129-130.

předmětů potencionálně sloužících k samizdatové produkci i oficiální náboženskou literaturu.²⁰

I řád františkánů postihly represivní zásahy. Velmi rozsáhlou byla tzv. akce Vír, jež se odehrála 27. až 29. března 1983 na celém území republiky. Zadrženo a vyslýcháno bylo okolo 250 osob a 16 vzato do vazby.²¹ Zásah proběhl i v komunitě libereckých františkánů obývajících celkem tři domy - v ulicích Vrchlického, Na Perštýně a Nad Nisou.²²

Probíhala řada domovních prohlídek v souvislosti s probouzející se odvahou k činnosti a, co se týče samizdatu, možnostem postihnout díky vyvíjející se technice a propracovanosti rozsáhlejší oblast působnosti, i reagovat svou činností na aktuální problémy církve a celé společnosti. Důležitou funkcí samizdatu byla i schopnost informovat co neširší okruh čtenářů o jednotlivých případech perzekuce, a tím tvořit médium spojující jednotlivé opoziční skupiny i neangažovanou veřejnost. Jako významného zástupce lze jmenovat například Informace o církvi. Níže uvedené zátahy, co do rozsahu, patřily k nejvýraznějším.

Je třeba uvést, že skrytá církev nepůsobila nezávisle na církvi legální, ale byly stále propojeným a jednotným celkem, vzájemně (až na některé státy loajální jedince) spolupracovaly a podporovaly se. Za společné snažení lze nazvat i největší manifestaci stálé přítomnosti víry v populaci - poutě do Velehradu roku 1985. Při příležitosti 1100. výročí úmrtí svatého Metoděje se konaly dvě pouti. Zhruba 900 duchovních a 7000 laiků ji absolvovalo odděleně v dubnu, a ve dnech 6. a 7. července, pak věřící veřejnost, jejíž odhad se pohybuje okolo 200 tisíc, a to převážně mladých lidí. Někteří odvážní františkáni tuto příležitost využili k, po mnoha letech veřejnému, vystoupení v řeholních hábitech.²³ Sílu plánované akce si moc dobře uvědomovalo i vedení Komunistické strany a snažilo se tudíž zakročit všemi možnými prostředky, aby co nejvíce snížili účast. Tak především se celou akci snažili přetvořit v manifestaci míru a slavnost

²⁰ Tamtéž, s. 27-28.

²¹ Dokument Charty 77 č. 12/1983 - Dopis prezidentu ČSSR o zásahu proti františkánům, in: CÍSAŘOVSKÁ, Blanka - PREČAN, Vilém, *Charta 77: dokumenty 1977-1989. Svazek I (1977-1983)*, Praha 2007, s. 503-505.

²² Více k tomuto konventu v dalších kapitolách.

DACHOVSKÝ, Karel, *Cesta františkánského kněze Jana Barty*, Praha 1992, s. 29.

²³ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno 2007, s. 56.

slovanských bratří. Potenciální „potíživci“ raději preventivně zadrželi, nebo jim důrazně doporučili se neúčastnit. Významně omezili dopravu - náhlé rušení spojů, policejní kontroly na silnicích, odklony a uzavírky. Odpoutat pozornost veřejnosti se režim snažil i zvýšeným nárůstem kulturních akcí - plesů, poutí, výstav ap. Zakázali též návštěvu papeže, jehož mohl zastupovat jen vatikánský vyslanec kardinál Agostino Casaroli. Přestože o konání sdělovací prostředky mlčely, a to dokonce i Katolické noviny, účast státní orgány překvapila. Úvodní vystoupení ministra kultury a předsedy ONV z Uherského Hradiště poutníci vypískali, naopak potlesk sklidil kardinál František Tomášek i vatikánský zástupce Casaroli. Ono sdílené hromadné nadšení pro společnou věc, radost z možnosti veřejně se hlásit k víře a uvědomění si síly podobně smýšlejícího kolektivu, znamenala pro následující období jednoznačné povzbuzení společenského sebevědomí.

Tato událost nepochybně přispěla i k úspěchu tzv. Navrátilovy petice²⁴, neboli Podnětů katolíků k řešení situace věřících občanů v ČSSR, na konci roku 1987 a během

²⁴ Augustin Navrátil - (28. 12. 1928 Lutopecny u Kroměříže - 2. 5. 2003 tamtéž) vyučil se truhlářem a za Československou stranu lidovou (ČSL) byl po 2. světové válce zvolen do Městského národního výboru v Kroměříži. Po únoru 1948 ale upadl v nelibost kvůli své angažovanosti a byl ze strany vyloučen. Dlouhá léta vykonával nejrůznější dělnické profese u Československých drah. V roce 1968 opět nakrátko vstoupil do ČSL, přičemž se zasazoval o obnovu demokracie, ale při „normalizaci“ poměrů jej vedení strany donutilo odstoupit. Aby uživil rodinu, začal v 70. letech jako soukromý zemědělec hospodařit na půdě, která z nejrůznějších důvodů nevyhovovala velkovýrobě, ale brzy úroda začala množstevně i kvalitativně převyšovat výnosy místního JZD. Hospodářské úspěchy společně s jeho přetrvávajícími politickými i etickými názory (důsledný katolík) působily provokativně a stát reagoval znárodněním většiny jeho pozemků. Navrátil se proti tomuto zákroku ohradil a následně byl za útok na veřejného činitele odsouzen podmíněně na šest měsíců. S výsledkem soudu nebyl spokojen a požadoval revizi. Režim se v roce 1975 s jeho vzpurností rozhodl vypořádat lékařskou cestou. Navrátilovo dosavadní počínání psychiatři vyhodnotili jako tzv. paranoii kverulans, která s sebou nese omezení právní způsobilosti a nařízení ústavní léčby. Tato diagnóza u něj „přetrvávala“ i v roce 1977 kdy podepsal Chartu 77, pokračoval ve vydávání katolického samizdatu a psaní otevřených protestních dopisů vedoucím státním představitelům. Koncem roku 1987 zveřejnil text své petice Podněty katolíků k řešení situace věřících občanů v ČSSR a následující rok začal vydávat měsíčník Křesťanské obzory. Navrátilova aktivita opět vedla ke konstatování zmíněné diagnózy, čímž se chtěl stát vyhnout soudnímu procesu, který by nepochybně vyvolal nežádoucí ohlas. Tomu se ale nevyhnuli,

roku následujícího. Díky skutečnosti, že k jejímu podpisu vyzval sám kardinál Tomášek, byla hromadně šířena a dosáhla více než 600 tisíc podpisů československých katolíků i laiků.²⁵ Obsahovala celkem 31 požadavků, mezi nimiž se objevilo například: dodržování Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, legalizace řeholních společností, rehabilitace odsouzených, nezávislost církve na státu aj.²⁶ Představitelé katolické církve, zejména nelegálně působící část, měli k podpisovým akcím a občanským iniciativám poněkud rezervovaný postoj, tkvící nikoli v nesouhlasu s obsahem, ale hlavně obavách z možného prozrazení své činnosti a zbytečného upoutávání pozornosti na vlastní aktivitu. Liberečtí františkáni proto například ani nepodepsali petici Několik vět nebo Chartu 77.²⁷ „*At' Charta zachytne ty lidi, který jinde ještě nejsou [...]. My jsme nešli do politiky, tomu jsme se vyhýbali. Otec Bárta, jak byl horlivý, když slyšel o Chartě, tak honem byl by to chtěl podepsat. Já jsem mu výslovně říkal, prosím tě tohleto ne! At' se nepropojujeme, tím potom půjdou po nás, když to praskne nějakým způsobem [...]. Jakmile chytanou tebe, tak půjdou na všechny ostatní.*“²⁸. Obavy ale byly zbytečné, StB je totiž sledovala i bez návaznosti na podpisové akce. Ostražitost platila též při propojování nelegálních katolických skupin. Sice o své existenci vzájemně věděly, ale činnost, struktura a celková organizace se spíše tajila a byla individuální.²⁹ Výhodnější se jevila menší společenství, protože se

protože nezávislí zahraniční psychiatři Navrátila vyšetřili a shledali zdravým. Po roce 1989 se vrátil k politické činnosti.

TESAŘ, Jan, Zamlčená diagnóza, Praha 2003, s. 134-136; Zemřel Augustin Navrátil. Totalita.cz [online]. 1999 - 2012 [cit. 2012-07-04]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_navratila.php; NAVRÁTIL, Vojtěch. Blázni byli oni!: K sedmému výročí úmrtí Augustina Navrátila. *Revue politika* [online]. 12. 5. 2010 [cit. 2012-07-04]. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1299/blazni-byli-oni>.

²⁵ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří, Katolická církev v Československu 1945-1989, Brno 2007, s. 59; HOLEČKOVÁ, Marta Edith, Cesty českého katolického samizdatu 80. let, Praha 2009, s. 34.

²⁶ Tamtéž, s. 35-40.

²⁷ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Záznam o návštěvě pramene u františkánů v Liberci.

²⁸ ÚSD, COH, sbírka Rozhovory. Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 30. 6. 2006.

²⁹ Tamtéž.

mohla obratněji vyhybat pozornosti StB a v případě prozrazení činnosti bylo postiženo méně osob, které ani při výsleších nemohly ostatní příliš ohrozit.

V listopadu téhož roku propukla osvětová akce Desetiletí duchovní obnovy národa související s tisícím výročím smrti svatého Vojtěcha. Bylo naplánováno, že po následujících deset let až do onoho jubilea, každý rok připadne jednomu světcí, jenž bude veřejnosti představen v souvislosti s patronací nad určitou stránkou společenského života, čili iniciativa měla oslovovat širší publikum. S odporem režimu se ale střetl záměr pořádání poutí na místa spjatá s životem světce a opět se konaly manévry s cílem společnost od podobných „výletů“ odradit.³⁰

Nelze nezmínit ani slovenskou manifestaci modlitby 25. března 1988. Při tzv. svíčkové demonstraci na bratislavském Hviezdoslavově náměstí, ohlášené, ale nepovolené, se sešli lidé s požadavkem náboženských a občanských svobod. Ve snaze zabránit účasti bylo překročeno k zastavování vlaků a vypnutí veškeré elektrické dopravy (tramvaje, trolejbusy) v centru Bratislavy. Velký strach měli i z přítomnosti studentů. Zúčastnil se jí františkán Radim Jáchym, který atmosféru během manifestace přirovnává k „dantovu peklu“: *„Vzal jsem si akorát nepromokavý plášť, občanský průkaz, kapesník, svíčku a zapalovač. Ani klíče, nic, protože jsem počítal se zatčením.“*³¹ Přes pokojný průběh (trvala půl hodiny, pouhé držení svíček a modlitba Zdrávas) brutálně zakročily represivní složky vodními děly, obrněnými vozy, slzným plynem i obušky. Účastníci byli fotografováni jak z přilehlých budov a výsuvných plošin. Více než 140 osob policejní složky zadržely. ČTK manifestaci podala slovy: *„...došlo k pokusu jednotlivců z řad nelegálních církevních struktur zorganizovat demonstraci, jejímž cílem bylo zneužít náboženského citění katolických věřících, narušit vztahy církve a socialistického státu a rozhovory s Vatikánem.“*³² Ideová mystifikace ale už neměla moc šancí uspět, jelikož bezprostředně po akci podala objektivní informace rakouská televize (její reportéři se nacházeli mezi zadrženými) i rádio Svobodná Evropa, BBC či Hlas Ameriky. V následujících dnech proti zásahu podala protest řada

³⁰ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno 2007, s. 100-101.

³¹ ÚSD, COH, sbírka *Rozhovory*. Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 30. 6. 2006.

³² Zpráva ČTK o manifestaci. *Informace o církvi*. 1988, č. 5, s. 12. Dostupné z: http://www.scriptum.cz/informace_o_cirkvi/index.html.

západních diplomatů včetně Evropského parlamentu. Za účast na demonstraci byl odsouzen na dva měsíce nepodmíněně Jiří Fajmon z Liberce.³³

Důležitý význam pro obnovování církevního sebevědomí mělo i chystané svatořečení Anežky České. I díky tomu, že v rámci Desetiletí duchovní obnovy národa jí byl věnován rok 1988, jako rok Služby životu, konala se dne 6. března anežská pouť do chrámu sv. Víta v Praze. K účasti věřící občany vyzýval kardinál Tomášek, ale o pravý opak se snažila bezpečnost řadou preventivních opatření, zahrnujících krom omezení pražské dopravy také nasazení milicí. Na listopad 1989 se v Římě plánovalo Anežčino svatořečení. Vedení komunistické strany do Říma vypravilo oficiální delegaci a souhlasilo i s vycestováním až deseti tisíc československých poutníků (ovšem řadě zástupců nelegálních církevních struktur nebylo povolení vydáno). Přímý přenos ceremoniálu 12. listopadu dokonce přenášela Československá televize. Po návratu z pouti byli mnozí z účastníků překvapeni, protože už nepřijížděli do stejného Československa, ale do země, kde se právě začaly rozebíhat procesy vedoucí k narušení zastaralých politických struktur a vytoužené demokracii.³⁴

³³ Dokument Charty 77 č. 14/1988 - Brutální zásah proti shromáždění věřících v Bratislavě. Dostupné z: http://www.vons.cz/data/pdf/infoch/INFOCH_07_1988.pdf; Pokojná manifestace věřících v Bratislavě. *Informace o církvi*. 1988, č. 5, s. 10. Dostupné z: http://www.scriptum.cz/informace_o_cirkvi/index.html; *Sviečková manifestácia - 25. marec 1988* [online]. 2012 [cit. 2012-06-28]. Dostupné z: <http://www.svieckovamanifestacia.sk/>.

³⁴ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno 2007, s. 60-62 a 100-101; CUHRA, Jaroslav, *Československo-vatikánská jednání 1968-1989*, Praha 2001, s. 220-221.

4 Liberecký konvent františkánů

Působení františkánského řádu na Liberecku je poměrně krátké. Od roku 1911 až do likvidace řeholí v roce 1950 sídlil v Liberci Řád menších bratří kapucínů. Obýval klášter při kostele svaté Máří Magdalény. Kapucíni vycházejí sice z řehole sv. Františka a mají tak s františkány mnoho společného, přesto lze říci, že historie Řádu menších bratří neboli františkánů v Liberci se začala psát až v 70. letech.³⁵

4.1 Založení komunity

Základy konventu františkánů v Liberci položil počátkem 70. let páter Jan Josef Bárta, jehož osobnost je považována za jednu z nejvýznamnějších v organizování nelegální výuky teologie a českého františkánství 20. století vůbec. Lidé, kteří Josefa Bártu znali, jej nejčastěji charakterizují jako člověka aktivního, impulzivního, s citem pro řeholní praxi. I bez sentimentu, jež s sebou vzpomínky na blízké zpravidla přinášejí, byl nesporně osobností symbolizující rezistenci v době, kdy mnozí, pamatující represe 50. let, skláněli hlavy a pasivně vyčkávali na příznivější podmínky. Z dnešního pohledu bychom jej mohli pokládat za obratného manažera, protože našel správné cesty, zohlednil dobové možnosti a nepřipouštěl neúspěch. Byť se pro některé aspekty své povahy (impulzivnost, tvrdohlavost, pedantnost) občas dostával do konfliktu se spolubratry, zpětně vše omlouvají sledovaným cílem.³⁶

4.2 Jan Baptista Bárta

Jan Baptista Bárta, křestním jménem Josef, se narodil 18. března 1921 v Příbrami. Během 2. světové války byl totálně nasazen v Německu, a právě zde údajně „pocítil volání“ k řeholnímu životu, když se při bombardování nemohl dostat ze zavaleného sklepa.³⁷ Po válce absolvoval noviciát a následně zrychleně (za dva a půl roku) i teologická studia. Kněžské svěcení získal v červnu 1947 a následně nastoupil

³⁵ Rozhovor s Antonínem Pavlem Kejdanou, 24. 4. 2012.

³⁶ KARFÍKOVÁ, Lenka a kol., Život se tvoří z přítomné chvíle. Česká katolická teologie po druhé světové válce, Brno 1998, s. 63; ÚSD, COH, sbírka Rozhovory. Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 30. 6. 2006.

³⁷ HOFMANOVÁ, Antonie, Rozsvítil jsem lampu, Dolní Maršov 1997, s. 15.

jako administrátor v Kadani.³⁸ Počátkem července 1949 byl přeložen do kláštera Panny Marie Sněžné v Praze, kde měl v plánu pracovat na svém doktorátu (nikdy už jej nedokončil), a tam ho také zastihla nucená centralizace řeholníků. Spolu s ostatními jej převezli do Hejnic a následně do Bohosudova a Želivi (zde se nacházelo internační středisko pro nejreakčnější členy a představené jednotlivých řeholí).³⁹ V Želivi pobýval od konce června do 2. září 1950, kdy se mu podařilo uprchnout spolu s Františkem Maráškem. Tajně se vyplížili z promítání sovětského filmu a nehlídaným sklepním východem dostali mimo zdi kláštera. Dále se jejich cesty rozdělily.

Bárta šel pěšky několik dní až do Příbrami, kde mu přechodně poskytly úkryt sestry boromejky v místním klášteře. Následně se pohyboval prakticky po celém území Československa - pobýval v Kadani, Praze, Brně, Bratislavě aj. Biřmoval, sloužil mše, zpovídal, vedl duchovní cvičení, organizoval činnost mládežnických kroužků. V Olomouci dokonce vedl samostatné kázání v kostele, s kritickými poznámkami vůči režimu.⁴⁰ To vše až do 10. dubna 1951, kdy jej ve vlaku z Brna do Prahy, jako „vatikánského agenta“ zadrželi. Osudným se mu stal kontakt na zprostředkovatele falešného občanského průkazu, ve skutečnosti agenta StB.⁴¹

Ve vykonstruovaném procesu byl 1. listopadu 1952, současně s 31 lidmi, které z valné většiny vůbec neznal, odsouzen na 20 let vězení za velezradu. Během vyšetřovací vazby s ním zacházeli velmi surově. Při jednom z výslechů Bártovi vyšetřovatel vyrazil dva přední zuby, nebo mu odepírali stravu. Sám toto období vzpomínal: *„Pod tíhou hrubého nelidského zacházení jsem pak podepsal všechno, co bylo uvedeno v protokolech orgány StB, a to z toho důvodu, abych měl od vyšetřování pokoj, a zejména jsem doufal, že před soudem budu moci po pravdě vypovědět celou moji činnost. Ovšem při hlavním přelíčení před soudem se mi nedostalo naprosto žádné možnosti, abych náležitě obhájil, co vlastně jsem prováděl, a ne to co je uvedeno v protokole.“*⁴² Rozsudek byl postaven na vykonstruovaném tvrzení, že „organizoval

³⁸ Viz. Příloha III.

³⁹ BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945-1989*, Brno 2007, s. 159.

⁴⁰ DACHOVSKÝ, Karel, *Cesta františkánského kněze Jana Bárty*, Praha 1992, s. 6-20.

⁴¹ ABS, osobní svazek vedený na Josefa Bárta, a. č. V-3039 Brno, Návrh na zatčení J. Bárty.

⁴² VLČEK, Vojtěch, *Procesy s řeholníky v 50. letech a v první polovině 60. let*, in: *Kolektiv autorů, Církevní procesy padesátých let. Sborník příspěvků z konference*, Kostelní Vydří 2002, s. 133.

ilegální skupiny katolické mládeže, které vychovával pod rouškou náboženství v duchu proti lidově demokratickému zřízení“.⁴³ Skutečnou podstatou ale bylo, že v rámci Katolické akce, náboženského hnutí mezi laiky, pracoval s věřící mládeží, což započal již před internací řeholních řádů, na žádost biskupa Trochty.⁴⁴

Nejprve J. Bártu převezli do Leopoldova, následoval Jáchymov, kde zorganizoval stávkou kvůli pracovním podmínkám. Zanedlouho jej přeložili na Slavkovsko, do tábora Svatopluk, kde pomáhal budovat sídliště. Zde v provizorních podmínkách, začal s tajným sloužením mši. „*Problémy byly s vínem, v kantýně se daly někdy koupit hrozinky, nalila se na ně voda, a když začaly kvasit, vznikl burčák použitelný ke mši. Místo kalicha se používala sklenička od léků.*“⁴⁵ Mezi další Bártovy zastávky patřily příbramské doly, věznice Pankrác, Ruzyně, Mírov. I zde se ovšem zapojil do organizování náboženského života. Spoluvězeň mu na dílně nosil na papírcích sepsané hříchy vězňů a on je vracel s uloženým pokáním. Důmyslným způsobem přenášeli eucharistii. Nejprve ji zabalili do staniolu a poté v ústech propašovali k dotyčnému. Psal katecheze a od vysokoškolsky vzdělaných spoluvězňů získal doktorát teologie, ten ovšem nikdy oficiálně nebyl uznán. Závěr trestu prožil ve Valdicích. I tam se ale projevuje „*jako zarytý nepřítel zřízení a silný přívrženec Vatikánu. Počítá se zvratem, nevěří, že by se naše zřízení udrželo. Ubytován jest mezi kněžími, a i mezi nimi propaguje katolickou církev. Snaží se každého nově příchozího kněze ihned prokádrovat a zapojovat do skupinek, které zde konají pobožnosti a různé kněžské úkony. Ignoruje pokrokové knihy, a vůbec vše co souvisí s naším zřízením.*“⁴⁶ Nedokázal ani v takto nuzných podmínkách zapřít svou organizátorskou a vůdčí povahu. Pokud mohl, připravoval pro spoluvězně nejrůznější výpisky a novinové výstřižky, jež opatřoval vlastním poučným, vzdělávacím komentářem z oblasti teologické i politicko-společenské.⁴⁷ Spoluorganizoval malé přednáškové a diskusní

⁴³ VLČEK, Vojtěch, Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964, Olomouc 2004, s. 179-180.

⁴⁴ Tato Katolická akce nemá nic společného s kolaborantským hnutím pokrokových katolíků, z let 1949-51, jež název „katolická akce“ pouze zneužilo.

⁴⁵ DACHOVSKÝ, Karel, Cesta františkánského kněze Jana Barty, Praha 1992, s. 22.

⁴⁶ ABS, pozorovací svazek vedený na Josefa Bártu, a. č. 954453 MV, Důvodová zpráva k založení pozorovacího svazku na J. Bártu.

⁴⁷ ABS, pozorovací svazek vedený na Josefa Bártu, a. č. 954453 MV, Agenturní zpráva o chování J. Barty ve Valdicích.

kroužky (např. protimarxistický).⁴⁸ Mezi odsouzenými se těšil velké autoritě. Ale ani františkánskému řeholníku, z podstaty zvyklému na střídavý život a odříkání, a v osobě Bárty schopném aktivní činnosti i v dosti okleštěné formě, se nelze po několikaletém odříznutí od okolního světa ubránit pocitům unavenosti každodenní bezvýhodnou realitou. V červenci 1961 píše v dopise matce: „*Ale asi se vám zvenku tak jeví, že jsem zaživa pohřben - ale žiji. Jsme na pouti jako o žních, tříbeni jako obilí.*“⁴⁹ Koncem roku 1965 proběhla amnestie a J. Bárta marně očekával propuštění. Dočkal se ho až 13. dubna 1966, kdy byl propuštěn podmíněně, se zkušební dobou sedmi let. V roce 1968 mu pak byl trest vymazán.⁵⁰

Bártovy první kroky vedly (jako při předchozím útěku) do rodné Příbrami, kde rok pracoval v uranových dolech (nyní již dobrovolně). Ve volném čase sepsal Syntézu učení víry, neboli tzv. Malou teologii, sloužící později za základ tajného studia řádových sester. Během částečného uvolnění poměrů v roce 1968 se spolupodílel na založení Sekretariátu řeholních společností se záměrem obnovit působení všech řeholí a účinně spolupracovat s ministerstvem kultury. Po jednáních s ministerstvem a Generální prokuraturou, uvedené instituce formulovaly, že z právního hlediska řehole nikdy fungovat nepřestaly a tím se částečně distancovaly od zásahů státních orgánů v předcházejících letech.⁵¹ Sekretariát fungoval až do listopadu 1970, kdy se po „znormailizování“ poměrů otázka působení a života řeholí znovu vrátila prakticky do starých kolejí. Během šedesátého osmého roku došlo i na obsazování klášterů, jež byly do roku 1950 v majetku františkánů. Se skupinou mladých bratří (mezi nimi např. Antonín Kejdana), které dovedl ke kněžství, se Bárta uchýlil do Vrchlabí jako vedoucí komunity. Nevydrželi zde dlouho a následkem tzv. normalizace byli rozptýleni do Hejnic, Hrádku, Chrastavy a Liberce. A právě Liberec se stal Bártovou poslední zastávkou. V roce 1968 získaný státní souhlas pro duchovní činnost u řeholních sester

⁴⁸ ABS, pozorovací svazek vedený na Josefa Bárta, a. č. 954453 MV, Informace o konání přednášek na cele č. 7 (datum neupřesněno).

⁴⁹ ABS, pozorovací svazek vedený na Josefa Bárta, a. č. 954453 MV, Dopis J. Bárty matce z vězení ze dne 16. 7. 1961.

⁵⁰ ABS, pozorovací svazek vedený na Josefa Bárta, a. č. 954453 MV, Rozhodnutí o ponechání pozorovacího svazku na J. Bárta v archivu.

⁵¹ Historia Franciscana: katalog výstavy pořádané k 400. výročí příchodu bratří františkánů do kláštera Panny Marie Sněžné v Praze (1604-2004), Praha 2004, s. 118.

ve Slatiňanech mu byl odebrán hned následující rok, a v té době prodělal i těžkou autonehodu a infarkt, takže v roce 1970 odešel do invalidního důchodu.⁵²

4.3 Liberecké domy

Josef Bárta již delší dobu rozpracovával myšlenku komunitního života v malých rodinných domcích představenou na II. vatikánském koncilu.⁵³ Výhody spatřoval v možnosti lépe a pružněji utajit nepovolenou činnost, a ve stmelování a posilování duchovního života jejich obyvatel. Pokud bratři a sestry žili jednotlivě, v samostatných bytech, docházelo k častým odchodům z řádu a zároveň se stávali snadno nápadnými.

V Liberci měl Bárta, jako jejich pomocný duchovní, kontakt na řádové sestry v domově důchodců ve Vratislavicích. S jejich přispěním se nejprve usadil v bytě v Žižkově ulici č. p. 28. Ten byl ale pro komunitní život nedostačující. Brzy, v roce 1972, se naskytla příležitost zakoupit dům v ulici Na Perštýně č. p. 243/15 (Liberec IV - Perštýn) po zemřelé majitelce Bertě Ofnerové, přes její neteř žijící v NDR. Velmi příznačnou se může stát shoda okolností, že dům má ve štítě jako domovní znamení reliéf znázorňující pelikána krmícího mláděta, v křesťanské ikonografii symbolizujícího postavu Ježíše Krista. Dvoupatrový domek bylo nejdříve třeba zrekonstruovat. Pro praktické stránky řeholního života bylo mnohem vhodnější vybudovat z dosavadních pokojů menší cely pojímající více bratří. Veškeré opravy zvládali sami, ve volném čase, jelikož museli docházet do civilního zaměstnání.⁵⁴ Sami se po dokončení oprav fasády zalekli, jelikož klasicistní dům v kontrastu s okolím doslova zářil a budil pozornost.⁵⁵ Bárta zde v praxi prosadil poněkud inovativní a pro mnohé kontroverzní způsob

⁵² VLČEK, Vojtěch, Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964, Olomouc 2004, s. 179.

⁵³ II. Vatikánský koncil probíhal mezi léty 1962-1965. Započat byl pod vedením papeže Jana XXIII., po jehož smrti v roce 1963 jej ve funkci a patronaci koncilu vystřídal Pavel VI. Zazněla na něm výzva směřovaná řeholním společenstvem, aby se obrátily ke svým kořenům a více zaměřily na vzdělávání mladých členů.

Malé dějiny koncilů - 2. vatikánský koncil (1962-1965) 2/2. *Revue Theofil: Revue pro život z víry* [online]. 30. 5. 2011 [cit. 2012-06-11]. Dostupné z: <http://revue.theofil.cz/revue-clanek.php?clanek=1548>.

⁵⁴ DACHOVSKÝ, Karel, Cesta františkánského kněze Jana Bárty, Praha 1992, s. 26-27.

⁵⁵ Dům U Pelikána. *Sekulární františkánský řád: Archiv Poutníka* [online]. 1997 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: http://www.sfr.cz/stranky/poutnik_detail.aspx?id=2444.

společného soužití bratří a sester, kdy sestry obývaly přízemí a bratři patro, společnou pak měli jídelnu a místnost upravenou jako kapli.

V 70. letech ovšem v Liberci františkáni pořídili domů více, ale některé časem prodali (například v roce 1976 dům v Karlínkách č. p. 12, v roce 1978 v Jablonci n. Nisou v ul. Dlouhá č. p. 94).⁵⁶ Až do konce 80. let se jejich činnost soustředila celkem ve třech domech. V roce 1974 zakoupil františkán MUDr. Ladislav Trojan⁵⁷, dům v ulici Vrchlického č. p. 328/81 (Liberec XIV - Ruprechtice), a o dva roky později rovným dílem pořídili dům v ulici Nad Nisou č. p. 205 (Liberec XXV - Vesec) Jan Záh, Jitka Daňhelová a Jarmila Sedlaříková.⁵⁸ Interně mezi sebou občas nazývali domy latinskými názvy Carceri (Nad Nisou), Porciunkula (Na Perštýně) a San Damiano (Vrchlického). Uvedený systém skupinového života se dále uplatnil i v Praze, Brně, Bratislavě, Košicích a Trnavě.⁵⁹

V každém z domů se nacházela místnost, upravená na způsob kaple. Dle oficiální vyhlášky Sekretariátu pro věci církevní si věřící osoba mohla svůj byt přizpůsobit náboženským potřebám a představám například užitím křížů, náboženských obrazů, sošek i oltářků, ale pokud šlo o větší přestavby a prostory, překračující ryze

⁵⁶ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Jana Buriana, a. č. 932764 MV, Návrh na realizaci akce Minor.

⁵⁷ MUDr. Ladislav Trojan, řádovým jménem Kosmas - (*27. 6. 1912 Krásná Hora - †14. 9. 1988 Liberec) pracoval od roku 1939 jako lékař - gynekolog, do františkánského řádu vstoupil po smrti dcery v roce 1945 a následně vystudoval i teologii. Dotkla se ho i centralizace řeholních řádů v roce 1950, kdy až do roku 1956 pobýval přechodně v Hejnicích, Bohosudově a Želivi, odkud ho ze zdravotních důvodů propustili. Kněžské svěcení absolvoval tajně roku 1956 v Praze. Roku 1961 byl odsouzen, protože pokračoval v nedovolené řádové činnosti a udržoval kontakty s Vatikánem, v procesu Řezníček a spol. za podvracení republiky a ohrožení státního tajemství na pět let, ale po odvolání mu Nejvyšší soud sazbu snížil na čtyři roky. Následujícího roku byl, podmíněčně propuštěn a zbytek trestu amnestií v roce 1965 prominut. Po přestěhování do Liberce pracoval jako obvodní lékař až do svého důchodu. Je pohřben v Ruprechticích. LP, sb. VONS, inv. č. 25, sign. I/2, kart. 13, Okresní prokuratura v Liberci - obžaloba J. Barty a L. Trojana; VLČEK, Vojtěch, Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964, Olomouc 2004, s. 187-189.

⁵⁸ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Alenu Jitku Daňhelovou, a. č. 926842 MV, Zápis o výslechu J. Daňhelové.

⁵⁹ KARFÍKOVÁ, Lenka a kol., Život se tvoří z přítomné chvíle. Česká katolická teologie po druhé světové válce, Brno 1998, s. 64.

soukromé rozměry, v tom případě už bylo třeba zvláštní povolení sekretariátu. I poté ale nebylo dovoleno v těchto prostorách provádět jakékoli veřejné náboženské úkony, to mohl jedinec pouze soukromě po předchozím posouzení diecézní konzistoře.⁶⁰

Lidé v sousedství pravděpodobně věděli, že v domcích žijí lidé nějakým způsobem nábožensky zaměření, přestože jejich obyvatelé navenek žádným způsobem své přesvědčení „nepropagovali“. Prioritní pro ně bylo především zajistit samotné vlastní žití a fungování řádu bez jakýchkoli dalších ambicí vyhledávání nových členů. Takové působení bylo možné jen u osob, jež opravdu dobře znali, nebo byly doporučeny někým hodnověrným.⁶¹ Na veřejnosti se proto chovali spíše civilně, mnohdy uzavřeněji, a na dotazy ohledně náboženského přesvědčení, například od kolegů na pracovišti, odpovídali jen mlhavě, že jsou věřícími. Museli si dát pozor i na vzájemné oslovování - bratře, otče. Navzdory panující obezřetnosti si okolí udělalo obrázek samo a například na předplatné novin doručovatel automaticky psal namísto adresy jednoznačné „fara“.⁶²

Taktéž poutím a veřejným shromážděním například na Velehradě se spíše vyhýbali. Právě pokud jde o velehradskou pouť, byli nabádáni provinciálem Inocencem Kubíčkem, aby se neúčastnili. Neměli zbytečně více přivolávat pozornost. Občas také preventivně před podobnými církevními akcemi dostali předvolání, aby se dostavili na služebnu bezpečnosti, čímž se zabránilo jejich účasti.

V domcích organizovali občas i náboženskou výuku dětí z katolických rodin, či dokonce někteří z bratří chodili přednášet základy víry přímo do jejich domácností. Ale to vše jen v případě lidí, v něž měli důvěru. Když za nimi přišla osoba s podobnou žádostí, napřed si zjišťovali, od koho získala kontakt a kdo ji poslal.⁶³ I děti z okolních panelových domů Na Perštýně si s bratry chodily popovídat ke vchodovým dveřím domu U Pelikána. A. Dabrowski v rozhovoru konstatoval, že je při těchto příležitostech fotili.⁶⁴ O spolupráci františkánů a jim spřízněných rodin StB věděla, což mělo dopad i na budoucnost jednoho chlapce, kdy mu bylo zabráněno ve studiu na VŠST Liberec.⁶⁵

⁶⁰ LP, sb. VONS, inv. č. 25, sign. I/1, kart. 13, Odborné vyjádření v trestní věci J. Bárty a L. Trojana.

⁶¹ ÚSD, COH, sbírka Rozhovory. Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 30. 6. 2006.

⁶² Rozhovor s Klaretem Antonínem Dabrowským, 30. 4. 2012.

⁶³ Rozhovor s Antonínem Pavlem Kejdanou, 24. 4. 2012.

⁶⁴ Rozhovor s Klaretem Antonínem Dabrowským, 30. 4. 2012.

Po celá 80. léta se osazenstvo domů často měnilo. Někteří přesídlovali do podobných konventů v republice, ale objevovaly se i případy úplného opouštění řádu. Například počátkem listopadu 1984 libereckou komunitu musela opustit Jarmila Sedlaříková, protože otěhotněla a tím porušila řádové předpisy.⁶⁶ V roce 1988 z komunity odešla Jitka Daňhelová, neboť dle tvrzení bratra Jana Buriana „*zastávala uvolněné řádové poměry, nesouhlasila s malou výší kapesného a puritánským způsobem života*“.⁶⁷

4.4 Výuka

Krom společného života, modliteb, mší a jiných náboženských úkonů byly domy centry tajného studia teologie jako přípravy na budoucí kněžské svěcení. Za pomoci bratří Bárta zorganizoval velmi flexibilní systém výuky. Jeho podstatou bylo samostudium jednotlivých řeholníků, konané ve velmi ztížených podmínkách, protože vše absolvovali ve volném čase, při zaměstnání, a proto jeho délka byla zcela individuální. Jelikož závisela na možnostech každého jednotlivce. Zaměstnání mít samozřejmě museli, jinak by budili pozornost úřadů a mohli být souzeni pro příživnictví. „*Vybírali si taková nenáročná povolání, aby jim zbylo hodně času, většinou ve vodohospodářské správě, protože tam vybírali za vodu, a to udělali třeba za čtrnáct dní, a potom měli čtrnáct dní volných.*“⁶⁸ Čas od času, zpravidla o nedělích, se v Liberci a dalších městech konaly pro studenty přednášky, respektive konzultace. Zároveň si ještě řada z nich dodělávala maturitu, bez níž by další studium nemělo význam.

Bárta se také zaměřil na vzdělávání řádových sester. Nabídl jim možnost cenného osobního rozvoje, perspektivy, v době, kdy se jejich činnost po roce 1950 soustředila nejčastěji na službu v domovech důchodců, ústavech mentálně postižených, popřípadě továrnách, což působilo jistou deprivací. V uvedených zaměstnáních byly

⁶⁵ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Vyhodnocení akce Anton - nelegální řádové seskupení františkánů.

⁶⁶ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, svazek vedený na prověřovanou osobu Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Plán vyšetřování členů libereckého konventu.

⁶⁷ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Řádové seskupení františkánů v Liberci - informace o situaci z 6. 12. 1988.

⁶⁸ Rozhovor s Antonínem Pavlem Kejdanou, 24. 4. 2012.

státem tolerovány, ale v běžných zdravotnických zařízeních pracovat nesměly (proto řada z nich formálně z řádu vystoupila) a nebylo jim dovoleno ani zvyšování kvalifikace.⁶⁹ Měsíčně pro ně Bárta připravoval i malý oběžník ve formě duchovního povzbuzení, který si mezi sebou rozepisovaly.⁷⁰

Bárta stanovil striktní zásadu, že studium nesmí být méně kvalitní než oficiální Litoměřické. Zkoušky z jednotlivých předmětů absolvovali studenti u pověřených kněží. Bárta zkoušel (někdy i v extrémních podmínkách během jízdy autem) a přednášel úvod do studia, morálku a fundamentální teologii. Externě spolupracovali s Bernardem Drahoslavem Říským (fundamentální teologie), Matoušem Jozefem Sleziakem (Nový Zákon), Petrem Alkantarem Houškou (církevní dějiny), Alešem Zlámalem (církevní dějiny), Inocencem Kubíčkem (katechetika), Aloisem Mocem (dogmatika). Každý se věnoval tomu, co mu bylo blízké.⁷¹ Lektoři, sami pracující nebo v pastoraci, dojížděli za tímto účelem do jednotlivých řádových center, tedy do Liberce, Prahy, Bratislavy a Košic nebo studenti museli cestovat do jejich působiště sami. Postupem času po svém vysvěcení studující přebírali roli vyučujících. Například bratr Radim Jáchym přednášel filosofii, dogmatickou teologii a církevní právo, Jan Záh Písmo svaté.⁷² Jáchym svůj náročný program popisuje: „*Moje práce lektora vypadala tak, že jsem jednou za měsíc v pátek přímo z práce jel autobusem do Prahy, Později až do Liberce, v sobotu po mši svaté přednášel nebo zkoušel celý den, stejně tak v neděli dopoledne, a odpoledne se autobusem vracel a po zbytek měsíce si připravoval přednášky, překládal a rozepisoval stručná skripta.*“⁷³ Bárta měl výhodu, že byl v invalidním důchodu. Do roku 1989 takto

⁶⁹ Do té doby studovaly na odborných školách pedagogických či zdravotních.

ÚSD, COH, sbírka Rozhovory. Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 6. 4. 2006; Dokument Charty 77 - č. 12/1983: Dopis prezidentu ČSSR o zásahu proti františkánům. Dostupné z: http://www.vons.cz/data/pdf/infoch/1983/INFOCH_04_1983.pdf.

⁷⁰ ÚSD, COH, sbírka Rozhovory. Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 30. 6. 2006.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Tamtéž.

⁷³ JÁCHYM, Radim. Jak jsem se stal františkánem. *Poutník: Časopis přátel sv. Františka*. 1996, roč. 13, č. 4, s. 26.

v Liberci vyškolili na deset kněží a řadu sester a další pak s kvalitními základy nastoupili na teologické fakulty, kde již mohli studovat v neztížených podmínkách.⁷⁴

Po úspěšném zakončení studia bylo dalším stupněm kněžské svěcení od tajných biskupů v Čechách, na Moravě i Slovensku, samozřejmě také v utajení. Využívali poměrně důmyslného systému, aby při případném zadržení a prohlídce svěcené osoby, nedošlo ke kompromitaci všech zúčastněných. Radim Jáchym byl prvním vysvěceným v NDR, a to biskupem Hugo Aufderbeckem v Erfurtu roku 1972. Svou dobrodružnou cestu popisuje: „*Nikdy jsem tam nebyl, dostal jsem jen popis cesty, jména a jako pověřovací listinu roztržený obrázek, jehož druhou část měl biskup - dohodnuté znamení, že držitel je provincií schválen k vysvěcení.*“⁷⁵ Později v polovině osmdesátých let se světilo za mírnějších zastíracích podmínek. Například Antonín Dabrowski⁷⁶ si nevzpomíná na žádné speciální požadavky při své cestě za svěcením na Slovensko v roce 1986. Samozřejmě stále platilo pravidlo - čím méně lidí o dané skutečnosti ví, tím lépe - takže samotné svěcení probíhalo za přítomnosti minimálního počtu svědků a mnohdy ani poté řádoví spolubratři či samotní rodinní příslušníci nevěděli o tom, že dotyčný je již kněz. Takže kněžství víceméně chápali jako přípravu do budoucnosti.

⁷⁴ KARFÍKOVÁ, Lenka a kol., Život se tvoří z přítomné chvíle. Česká katolická teologie po druhé světové válce, Brno 1998, s. 65.

⁷⁵ JÁCHYM, Radim, Jak jsem se stal františkánem. *Poutník: Časopis přátel sv. Františka*. 1996, roč. 13, č. 3, s. 15.

⁷⁶ Antonín Dabrowski, řádovým jménem Klaret - (*13. června 1955 Bohumín) vychodil gymnázium v Ostravě roku 1974, poté se dvakrát neúspěšně ucházel o řádné studium na teologické fakultě v Litoměřicích, kvůli údajnému spojení na salesiány. Od blízkého člověka získal kontakt na J. Bártu a odešel do Liberce, kde v květnu 1978, vstoupil do noviciátu a započal studium teologie. Krom toho pracoval nejprve v Severografii jako skladník, poté v Severočeských sběrných surovinách jako lisař, a pak u Severočeských vodovodů a kanalizací jako inkasista. Kněžské svěcení přijal roku 1986. V současnosti působí jako farář v kostele Panny Marie Sněžné v Praze.

Rozhovor s Klaretem Antonínem Dabrowským, 30. 4. 2012; ABS, fond KR, Ústí n. Labem, svazek vedený na prověřovanou osobu Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Zápis o výslechu svědka A. Dabrowského.

4.5 Samizdat

Posluchači čerpali v menší míře z opisů oficiálních skript používaných v povoleném litoměřickém semináři, které ale byly poněkud zkosnatělé s nízkou kvalitou a navíc k nim byl obtížný přístup (platil zákaz jejich užívání mimo fakultu), starých skript ze zrušené teologické fakulty v Olomouci, ale především z překladů zahraničních knih, dovážených především z NDR, Polska, ale též zasílaných z Rakouska a Itálie (většinou poštovní kontrolou prošly). Literaturu si též nechávali zasílat do Polska, a pak ji pašovali do Československa.⁷⁷ Těmito způsoby získávali i publikace vydané Křesťanskou akademií v Římě. Příprava tak mohla být modernější a více odpovídající západním trendům, jelikož zohledňovala aktuální církevní otázky. Texty si rozepisovali na psacích strojích, většinou v patnácti průklepech.

Kromě výukových materiálů překládali i klasická liturgická díla pro potřebu každodenní modlitby. Po II. vatikánském koncilu se mohly užívat i jejich překlady z latiny, ale ty dosud nebyly realizovány v dostatečné míře.⁷⁸ Bárta mimo jiné přeložil do češtiny s týmem spolupracovníků Františkánské prameny (spisy sv. Františka, jeho nejstarší životopisy, svědectví a dokumenty). Dokonce se je podařilo provézt do Říma, kde vyšly ve třech svazcích tiskem v roce 1982.⁷⁹ Studijní materiály si přepisovali sami, nebo pomocí osob, jimž důvěřovali, v množství nejnutnějším a časově rychle dosažitelném. Takže i když sami věděli jen o pár průklepech, je pravděpodobné, že kopií existovalo více, dle potřeby opisovaných samotnými studenty.⁸⁰

Velký podíl na prepisech měly hlavně řeholní sestry, které mohly občas rozmnožovat exempláře na cyklostylech přes Charitu. Uplatňovali pravidlo neptat se od koho, kdo, co má. Čím méně se vědělo, tím menší bylo i riziko případné postižitelnosti ostatních.⁸¹

Dovoz náboženských tiskovin mohl oficiálně povolit Sekretariát pro věci církevní. Rozhodoval tak v případech některých publikací vytištěných pro bohoslužebné

⁷⁷ ÚSD, COH, sbírka Rozhovory. Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 30. 6. 2006.

⁷⁸ Tamtéž, 6. 4. 2006.

⁷⁹ Tamtéž, 3. 5. 2006.

⁸⁰ Tamtéž, 30. 6. 2006.

⁸¹ KARFÍKOVÁ, Lenka a kol., Život se tvoří z přítomné chvíle. Česká katolická teologie po druhé světové válce, Brno 1998, s. 65.

účely v cizině, nebo mohl vydat limitované povolení vázané na daný počet kusů a titul. K otázce dovozu a rozšiřování nepovolené literatury vydal Sekretariát pro věci církevní zvláštní směrnici č. j. 12.768/1970, v níž se uvádí: „*Dováženou literaturu ze zahraničí zaměřenou na církevní politiku nutno posuzovat z toho hlediska, že její obsah je často tendenční, v rozporu se zájmem našeho státu, nebo poskytuje informace, které neodpovídají skutečnosti.*“⁸²

Poznámky o konání zkoušek, přednášek a rozpisu mší, ale i pouhé adresy si v diářích šifrovali a psali pod zkratkami, což se při pozdějších výsledcích osvědčilo. Mohli říci, že už si nevzpomínají, nebo mlžili zcela smyšlenými významy.⁸³

Čas od času (dle možností a množství získaného materiálu) Bárta vytvářel informační brožuru obsahující aktuální informace z církevní oblasti. Ta pak kolovala mezi jednotlivými domky a jejich obyvatelé museli parafovat potvrzení, že se s ní seznámili.⁸⁴

O fungování české františkánské provincie a život v malých „domkových“ komunitách se zajímalo i generální vedení řádu ve Vatikánu. Přes jistá rizika se jezdili do Československa čím dál více seznamovat s aktuální situací jeho pověřenci. Podařilo se to i saskému provinciálovi a pozdějšímu generálnímu ministru Hermannu Schalückovi, který do své žádosti o vízum napsal falešné povolání profesora historie, což činili i mnozí další, kteří se sem dostávali jako dentisté, profesori ap. Zaujala je životaschopnost komunit v rodinných domcích, takže proběhly jisté pokusy zavést podobný systém i v zahraničí.⁸⁵

⁸² Vyjádření Sekretariátu pro věci církevní ve věci řeholních řádů. *Informace o církvi*. 1983, č. 9, s. 7. Dostupné z: http://www.scriptum.cz/informace_o_cirkvi/index.html.

⁸³ ÚSD, COH, sbírka Rozhovory. Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 30. 6. 2006.

⁸⁴ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, svazek vedený na prověřovanou osobu Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Pokračování protokolu o výslechu svědka A. Dabrowského.

⁸⁵ Rozhovor s Klaretem Antonínem Dabrowským, 30. 4. 2012.

5 První zásah bezpečnosti proti obyvatelům libereckého konventu

5.1 Trestní stíhání Josefa Barty a Ladislava Trojana

Koncem 70. let se o liberecké dění a Bártu začala stále více zajímat StB. Jednou z příčin nepochybně bylo, že v reakci na vznik Charty 77 chtěl Bárta zorganizovat něco podobného s důrazem na situaci řeholníků. Společně s jezuitou Františkem Šilhanem a dominikánem Vítem Benešem pak s textem „Charty řeholníků“ navštěvovali řeholní představené, ale většina jich ze strachu nepodepsala. Jistým úspěchem ale bylo, že ji ve vysílání přečetla rádiová stanice Vatikán.⁸⁶ Na základě toho bylo 18. dubna 1979 zahájeno trestní stíhání F. Šilhana, pro trestný čin maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi dle § 178 trestního zákona. Z jeho výpovědi a získaných materiálů při prohlídce vyplývalo, že s J. Bártou „společně vypracovali písemnosti, které jsou v rozporu s ustanovením zákona č. 218/49 Sb. o hospodářském zabezpečení církvi a náboženských společností“, a lze předpokládat, že se nacházejí v Bártově vlastnictví. Následovala první prohlídka v celém domě Na Perštýně 10. září 1979, během níž zabavovali „ilegální“ literaturu, studijní materiály, vědecké práce i liturgické předměty, přičemž Bárta hned v úvodu prohlásil, že nevlastní žádné věci mající vztah k trestnému činu. Bártu a další nájemníky (některé si vyzvedli přímo v zaměstnání, aniž ti o domovní prohlídce cokoli věděli) poté převezli k výslechu na služebnu v Pastýřské ul., kam po propuštění ještě k podobným výslechům několikrát docházeli až do ledna následujícího roku. Během výslechů Bárta přiznal, že spolu s ostatními obyvateli domu žijí dle ideálu sv. Františka jako řeholní společenství.⁸⁷ Věci zkonfiskované při prohlídkách byly zúčastněným z velké většiny vráceny již v lednu 1980. Tehdejší nájemník Dabrowski ve svém svědectví považuje za komické, že mu zabavili a nevrátili pouze vtipy *Z teorie a praxe budování socialismu*.⁸⁸

⁸⁶ DACHOVSKÝ, Karel, Cesta františkánského kněze Jana Barty, Praha 1992, s. 29.

⁸⁷ Bílá kniha ve věci Josefa Barty. *Studie*. 1981, č. 78, s. 575-577. Dostupné z: <http://www.scriptum.cz/studie/index.html>.

⁸⁸ Rozhovor s Klaretem Antonínem Dabrowským, 30. 4. 2012.

Bárta dostal 15. dubna 1980 od Okresní správy SNB výstrahu, aby v organizování studia bohosloví mimo rámec oficiálních fakult nepokračoval a nesloužil ani mši svatou.⁸⁹ Po neuposlechnutí následovala 18. listopadu 1980 druhá domovní prohlídka u všech nájemníků tří františkánských domů, během níž StB zabavila mj. teologická skripta, liturgické knihy a předměty, materiály týkající se františkánského řádu i osobní poznámky obyvatel (deníky, diáře, korespondenci, výpisky z knih).⁹⁰ Ve stejný den bylo proti Josefu Bártovi a Ladislavu Trojanovi zahájeno trestní stíhání pro trestný čin maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi. Bárta byl důvodně podezřelý z toho, že v rámci nelegální výuky bohosloví připravoval učební texty, osnovy, zkoušel a prakticky vedl „tajnou fakultu“. Navíc bez státního souhlasu sloužil mše v místnosti tomu uzpůsobené, což bylo patrné jak z výsledků a nalezených rozvrhů náboženských obřadů, tak z většího množství hostií a mešního vína. Trojan se na uvedené činnosti velkou měrou podílel. Tím oba porušili zákon č. 218/49 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností.⁹¹ Bárta byl vzat do vazby a ostatní obyvatelé opakovaně vyslýchali. Bárta z vězení ještě v listopadu píše: „...vstupuji znovu na 'vysokou školu', abych poznal život lidí z té stránky, z níž se mezi námi, doma, nepoznává. A také zjišťuji, že se s přibývajícím věkem a nemocemi hůř všechny ty štrapáce snášejí. V dlouhých nocích si Vás doma pouštím jako v televizi, abych se dobrými lidmi občerstvil.“⁹² Také se svěřuje, že tamější prostředí je oproti předchozím zkušenostem z vězení 50. a 60. let „lidsky nesrovnatelně horší, vždyť tehdy jsme byli téměř sami političtí, dnes má člověk dojem, že tu je jako politický, kvůli základním lidským právům, sám“.⁹³ Podvakerát (v prosinci a lednu) mu byla prokuraturou zamítnuta žádost o přezkoumání, zda nedochází k průtahům ve vyšetřování, takže zůstával nadále ve vazbě, aby na svobodě nemohl působit na svědky i stále obviněného Trojana. K propuštění neshledávali důvod ani po zdravotní stránce,

⁸⁹ Bílá kniha ve věci Josefa Barty. *Studie*. 1981, č. 78, s. 581. Dostupné z: <http://www.scriptum.cz/studie/index.html>.

⁹⁰ Sdělení č. 221 - Trestní stíhání pátera Josefa Barty. *Studie*. 1981, č. 73, s. 92-93. Dostupné z: <http://www.scriptum.cz/studie/index.html>.

⁹¹ Bílá kniha ve věci Josefa Barty. *Studie*. 1981, č. 78, s. 581-582. Dostupné z: <http://www.scriptum.cz/studie/index.html>.

⁹² Dopis Jana Barty z vězení. *Studie*. 1981, č. 75, s. 291. Dostupné z: <http://www.scriptum.cz/studie/index.html>.

⁹³ DACHOVSKÝ, Karel, Cesta františkánského kněze Jana Barty, Praha 1992, s. 53.

jelikož ve vazební věznici byla lékařská péče dle vyjádření okresního prokurátora kvalitně zajištěna.⁹⁴ Bártův zdravotní stav se ale opravdu tamějším pobytem zhoršil. Ozývala se více angina pectoris, podpořená zakouřeným prostředím vazební cely a nespavostí. V dopisech z vězení to sice není patrné, jsou plné optimismu a víry příznačné právě pro řeholníka, ale ve skutečnosti tamější pobyt snášel velmi špatně.⁹⁵

Po celou dobu vazby byl jeho byt úředně zapečetěn, protože domovní prohlídka ještě nebyla plně dokončena, takže na ni navázali 27. ledna 1981. Znovu prohlíželi i společné prostory a zabavili další věci. Po třech měsících pominuly důvody vazby, protože veškeré věci užívané k páchání trestné činnosti byly zabaveny, a tudíž v ní obviněný neměl v budoucnu pokračovat. Bártu 18. února 1981 propustili a vyšetřovali nadále na svobodě. Preventivně mu odebrali cestovní pas a neměl opouštět ani město (zákaz nerespektoval a pravidelně dojížděl za františkány na Slovensko).⁹⁶

Opakované domovní prohlídky, výslechy a napětí z nejistoty uplynulých měsíců, spojené s pracovním stresem (zaměstnán v pojišťovně) se podepsaly i na zdravotním a zejména psychickém stavu jednoho z obyvatel komunity, bratra Karla Dachovského. Při výslechu jej vyšetřovatele varoval, že pokud se hodlá odvolávat na svůj zdravotní stav, „zavřou ho do blázince“, k čemuž následně došlo, jelikož tyto výhrůžky byly další příležitostí na již tak podlomené zdraví.⁹⁷ O necitlivosti vyšetřovatelů svědčí i fakt, že jednu ze sester vyslyšali bez přestávky pět a půl hodiny, přestože jí bylo 77 let.⁹⁸

Bárta se o svůj případ velice zajímal a aktivně se zapojoval do obhajoby. Ještě v únoru před hlavním líčením prostudovával a vypisoval informace z trestního spisu.⁹⁹ Snažil se o co největší obeznámení s právními předpisy, na jejichž základě podával protesty proti výsledkům vyšetřování, důvodům obžaloby, nedodržování trestního řádu

⁹⁴ Bílá kniha ve věci Josefa Barty. *Studie*. 1981, č. 78, s. 584-585. Dostupné z: <http://www.scriptum.cz/studie/index.html>.

⁹⁵ DACHOVSKÝ, Karel, Cesta františkánského kněze Jana Barty, Praha 1992, s. 48-56.

⁹⁶ Bílá kniha ve věci Josefa Barty. *Studie*. 1981, č. 78, s. 575-589. Dostupné z: <http://www.scriptum.cz/studie/index.html>.

⁹⁷ LP, sb. VONS, inv. č. 25, sign. II/1, kart. 13, Dopis A. Dabrowského adresovaný okresnímu prokurátorovi v Liberci.

⁹⁸ Dopis Vojtěcha Zlámala Ministerstvu vnitra. *Informace o církvi*. 1981, č. 1, s. 25. Dostupné z: http://www.scriptum.cz/informace_o_cirkvi/index.html.

⁹⁹ LP, sb. VONS, inv. č. 25, sign. II/1, kart. 13, Poznámka J. Barty k vyjádření okresního církevního tajemníka.

při vyšetřování, výsleších a prohlídkách domů. Napadal relevantnost důkazů a tvrzení prokurátora a žádal navrácení zabavených věcí. Kritizoval kompetentnost Sekretariátu pro věci církevní. O osobní ochranu požádal i Katolický ordinariát v Litoměřicích.¹⁰⁰ Protesty zasílal Okresnímu soudu v Liberci, Krajské správě SNB, Krajské prokuratuře v Ústí n. Labem. Podával též žádosti na revizi odborných posudků. V jednom z nich konstatoval: *„kolik jistých výsledků, zvláště v oblasti života církve a řeholí bylo dosaženo z pozic velmi nejasných a široce formulovaných právních ustanovení a úředních, mimozákonných, rozhodnutí.“*¹⁰¹ Měl celkově o právních otázkách v tomto směru opravdu velký přehled, což pomohlo jemu i ostatním z komunity v byrokratické orientaci.

Co se týče výpovědí obyvatel domů, samozřejmě mnozí stáli před dilematem, mají-li jako správní křesťané mluvit i za těchto okolností pravdu. Nakonec však přeci jen dospěli k závěru, že v krizi jde i křesťanská morálka stranou. Od Bárty prý žádné speciální instrukce nedostali, jen je předem informoval o právech a dalších zákonných normách v malé brožurce, která mezi nimi kolovala pro případ, že by se do podobné situace dostali. Sám soudil, že je samozřejmě lepší nevyprávět, ale i lež je v krajním případě přípustná a omluvitelná. Antonín Dabrowski na jeden takový výsledek vzpomíná: *„Říkal jsem vyšetřovateli - 'Já nechci vypovídat'. Ale on mi řekl - 'Za každou nezodpovězenou otázku vám mohu dát pět set korun pokuty'. Tak jsem mu odpověděl - 'Dobře, já vám v tom případě odpovídat budu, ale nedělejte si nárok, že moje odpovědi budou vždycky pravdivé.“*¹⁰²

Následné obvinění bylo postaveno na výpovědích svědků (obyvatel domů), zajištěných materiálů při prohlídce, odborném vyjádření tajemníka pro věci církevní ONV Liberec a ředitele Sekretariátu pro věci církevní.¹⁰³ Dne 7. dubna byli Okresním soudem v Liberci Jan Bárta a Ladislav Trojan shledáni vinnými, že v období mezi 1. lednem 1977 a 18. listopadem 1980 a konali veřejně mše a další náboženské úkony (společné modlitby, duchovní obnovy, exercicie) bez potřebného státního souhlasu, a tím *„vzdalovali občany od aktivní účasti na rozvoji socialistické demokracie, kultury a*

¹⁰⁰ DACHOVSKÝ, Karel, Cesta františkánského kněze Jana Bárty, Praha 1992, s. 61.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 55.

¹⁰² Rozhovor s Klaretem Antonínem Dabrowským, 30. 4. 2012.

¹⁰³ LP, sb. VONS, inv. č. 25, sign. I/2, kart. 13, Okresní prokuratura v Liberci - obžaloba J. Bárty a L. Trojana.

socialistického hospodářství.¹⁰⁴ Přičemž Bárta, jako představený nelegálního konventu už od roku 1971 po všech stránkách organizoval a vedl výuku bohosloví, jako přípravu na řeholní život (noviciát, juniorát), a to přesto, že od 31. prosince 1976 měl sice Bárta souhlas ke kněžské činnosti v domově důchodců ve Vratislavicích, později v Českém Dubu, ovšem poté mu již nebyl obnoven.¹⁰⁵ Tím se oba dopustili trestného činu maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi dle § 178 trestního zákona. Bárta, jako iniciátor činnosti, byl odsouzen na 18 měsíců odnětí svobody nepodmíněně. Trojan dostal trest 10 měsíců s podmíněčným odkladem na tři roky, jelikož jako polehčující okolnost brali v jeho případě zodpovědný výkon lékařského povolání.¹⁰⁶ Soud dále trvale zabavil řadu věcí při prohlídkách zajištěných (bohoslužebná roucha, kalichy, tiskoviny aj.). Hlavní líčení bylo sice veřejné, ale konalo se v natolik malé místnosti, že se do ní vešlo jen minimum lidí.¹⁰⁷

Oba odsouzení se proti rozsudkům odvolali ke Krajskému soudu v Ústí n. Labem. Odvolací soud dne 21. července 1982 zrušil předchozí rozsudek na Bártou, přičemž nově jej snížil z původních 18 měsíců na jeden rok nepodmíněně, protože v předchozím rozsudku byly „*přeceněny skutečnosti svědčící v neprospěch obžalovaného*“. Odvolání Trojana zamítl a předchozí trest potvrdil.¹⁰⁸

5.2 Projevy solidarity

O průběhu případu a soudu Josefa Bárty a Ladislava Trojana informoval ve svých sděleních Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Důraz kladl na Bártův vážný zdravotní stav a tím nutné bezpodmínečné propuštění na svobodu.¹⁰⁹ Po rozsudku upozorňovali na to, že se provinili pouze a jen tím, že jsou členy řádu sv.

¹⁰⁴ Rozsudek Okresního soudu v Liberci nad J. Bártou a L. Trojanem. *Studie*. 1982, č. 83, s. 476. Dostupné z: <http://www.scriptum.cz/studie/index.html>.

¹⁰⁵ LP, sb. VONS, inv. č. 25, sign. II/1, kart. 13, Vyjádření okresního církevního tajemníka k případu J. Bárty a L. Trojana.

¹⁰⁶ Rozsudek Okresního soudu v Liberci nad J. Bártou a L. Trojanem. *Studie*, roč. 1982, č. 83, s. 470-474. Dostupné z: <http://www.scriptum.cz/studie/index.html>.

¹⁰⁷ Rozhovor s Antonínem Pavlem Kejdanou, 24. 4. 2012.

¹⁰⁸ Rozsudek Krajského soudu nad otcem Bártou. *Studie*, roč. 1982, č. 84, s. 611-615. Dostupné z: <http://www.scriptum.cz/studie/index.html>.

¹⁰⁹ LP, sb. VONS, inv. č. 25, sign. III/2, kart. 13, Sdělení VONS č. 234 - Podrobnosti o případu J. Bárty.

Františka a pokoušejí se žít v souladu se svým přesvědčením. Tudíž rozsudek odporuje nejen ústavě, ale i mezinárodním paktům o občanských a politických právech uzákoněným v roce 1976.¹¹⁰

Nesporně významnou v tomto ohledu byla otázka informovanosti zahraničí. Zahraniční média (BBC, Rádio Svobodná Evropa, Hlas Ameriky) i organizace (například Amnesty International) vycházely velkou měrou právě ze sdělení VONSu. Amnesty International, ve svém vyjádření k situaci františkánů v Československu označila rok 1981 za „rok náboženských zkoušek“.¹¹¹ O rozsudku informoval i časopis *Studie* vydávaný ve Vatikánu, nebo Americké listy vycházející v USA. V zahraničí byly vytištěny i speciální pohlednice - na straně jedné s rytinou kláštera v Hejnicích a fotografií J. Barty, na druhé pak s apelem určeným prezidentu Gustavu Husákovi (včetně připojené adresy doručení). Závěrem textu, krátce objasňujícího situaci zatčených Trojana a Barty a kladoucího důraz na neutěšený zdravotní stav obou zmiňovaných, zazněla žádost, aby jejich nespravedlivé tresty byly zrušeny.¹¹² Zmíněné *Studie* a *Informace* o církvi publikovaly doslovné přepisy Bártových vyjádření, rozsudků a odvolání. V ČSSR ale veškerou přimluvu pojímali jako „štvavou kampaň proti našemu státu“.¹¹³

Dalšími z interventů byli například Antonín Dabrowski, jeden ze spolubydlících v komunitě na Perštýně, který v dopise prezidentu Husákovi v prosinci 1980, důrazně upozorňoval na nespravedlnost prohlídek a Bártovy vazby. Vojtěch Aleš Zlámal napsal Okresnímu soudu v Liberci, prezidentu G. Husákovi, Ministerstvu vnitra a řediteli Státního úřadu pro věci církevní Karlu Hružovi dopis informující o prohlídce všech tří domů, s požadavky okamžitého propuštění J. Barty kvůli neutěšenému zdravotnímu stavu, vrácení „uloupených materiálů“ a varující před podobným přepadáváním a

¹¹⁰ LP, sb. VONS, inv. č. 25, sign. III/4, kart. 13, Sdělení VONS č. 301 - Odsouzení J. Barty a L. Trojana.

¹¹¹ LP, sb. VONS, inv. č. 25, sign. IV/6, kart. 13, Článek Amnesty International v Amnesty International Newsletter.

¹¹² Viz. Příloha IV.

LP, sb. VONS, inv. č. 25, sign. IV/5, kart. 13, Pohlednice Amnesty International.

¹¹³ Bílá kniha ve věci Josefa Barty. *Studie*. 1981, č. 78, s. 575-589. Dostupné z: <http://www.scriptum.cz/studie/index.html>.

zastařování.¹¹⁴ Závěrečná řeč Jana Barty u odvolacího soudu byla uveřejněna střediskem františkánů v Bonnu, přičemž ji předali německému ministru zahraničí Hansi-Dietrichu Genscherovi, s žádostí, aby intervenoval u komise pro lidská práva OSN.¹¹⁵ Protest podal i italský prezident Alessandro Pertini a rakouský prezident Rudolf Kirchschläger při návštěvě ČSSR.¹¹⁶

5.3 Pohřeb Josefa Barty

K výkonu trestu byl Barta povolán 25. října, ale snažil se zajistit odklad pro svůj zdravotní stav. V posudku z interní ambulance, se uvádí, že vzhledem k stále se zhoršujícím zdravotním potížím, zejména angině pectoris, se musí vyvarovat jakékoli tělesné a psychické zátěže. Zároveň také podal žádost o prominutí trestu. Vyjádření se ale nedožil. Dne 9. prosince absolvoval jednu ze svých cest k františkánským sestrám do Hoješína. Při návratu, ho postihl během řízení infarkt. Příznačným se může zdát, že když o několik dní později poštou došlo zamítnutí prominutí trestu, bylo datované právě dnem jeho úmrtí.¹¹⁷

Zádušní mše se konala 17. prosince v kostele svatého Antonína Velikého na Sokolovském náměstí v centru Liberce. StB ucítila příležitost a snažila se příchozí nejprve od účasti odradit ještě ve vlacích a hlavních příjezdových cestách, kde každého legitimovali. Přesto byla veliká. Přijeli biskup Karel Otčenášek a provinciál Inocenc Kubíček (kteří mši vedli), provinciál z NDR Eusebius, Josef Zvěřina a mnozí další.¹¹⁸ U kostela byli příchozí fotografováni a natáčeni z oken budovy Střední zdravotnické školy. Podobnému sledování se účastníkům dostalo i na hřbitově v Ruprechticích z přilehlého panelového domu. Zjištěné informace StB za několik měsíců posloužily při celostátní akci. Fotografie si pořizovali i sami řeholníci, ale při pozdějších domovních

¹¹⁴ Dva dopisy Vojtěcha Zlámala - Ministerstvu vnitra a Okresnímu soudu v Liberci. *Studie*. 1981, č. 74, s. 185-188. Dostupné z: <http://www.scriptum.cz/studie/index.html>.

¹¹⁵ Zpráva o stavu procesu s J. Bártou. *Informace o církvi*. 1982, č. 9, s. 11. Dostupné z: http://www.scriptum.cz/informace_o_cirkvi/index.html.

¹¹⁶ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Jana Buriana, a. č. 932764 MV, Návrh na realizaci akce Minor.

¹¹⁷ DACHOVSKÝ, Karel, Cesta františkánského kněze Jana Barty, Praha 1992, s. 85-87.

¹¹⁸ JÁCHYM, Radim, Jak jsem se stal františkánem. *Poutník: Časopis přátel sv. Františka*. 1996, roč. 13, č. 5, s. 28.

prohlídkách jim je zabavili.¹¹⁹ Dle vzpomínek Antonína Kejdany se ale v tuto chvíli řeholníci neměli chuť skrývat a záměrně uspořádali smuteční pohoštění v hotelu Zlatý lev. Přestože se na rozloučení sešlo okolo tisíce lidí, a tudíž muselo budit pozornost místních občanů, regionálním tiskem podle pamětníků neproběhla žádná informace.¹²⁰ O pohřbu J. Bárty zpětně informovaly až samizdatové Informace o církvi v lednovém čísle následujícího roku s krátkým připomenutím jeho zásluh a proběhlého procesu.¹²¹

Během Bártova života funkci koordinátora konventu, v době nepřítomnosti, protože hodně cestoval, zastával Antonín Dabrowski. Nyní se novým vedoucím stal M. Jáchym, ačkoli do Liberce jen dojížděl a stále žil v Jindřichově Hradci.¹²²

5.4 Soud o dům Na Perštýně

J. Bárta ještě za svého života sepsal závěť, v níž odkazoval dům Na Perštýně Radimu Miloslavu Jáchymovi. Na nátlak StB bylo ale dědické řízení napadeno bratrem zemřelého Václavem Bártou. Ten v odůvodnění uvádí, že závěť sepsal zemřelý pod nátlakem osob, které mu ji nadiktovaly, přičemž ohrožovaly jeho život a zdravotní stav, což vedlo k předčasnému úmrtí.¹²³ Rukopis StB je ve vznesené námitce jasně patrný, jelikož se opírá i o fakta těžko známá člověku, jenž se s bratrem prakticky nestýkal, což sám ve výslechu potvrzuje. Zmiňuje totiž podrobnosti o františkánské „praxi“ převodu majetků na jednotlivé členy. Tvrdí, že „*usilují o zvrát poměrů u nás*“, „*pracují propagačně proti zájmům našeho státu dodáváním zkreslených zpráv do zahraničí*“ ap.¹²⁴ Při výpovědi se i podřekl, že u něj „*byli páni z StB*“.¹²⁵ Veškeré jeho snahy,

¹¹⁹ Rozhovor s Klaretem Antonínem Dabrowským, 30. 4. 2012.

¹²⁰ Prohledávána byla regionální periodika Průboj: orgán Severočeského Krajského výboru KSČ (roč. 34, prosinec 1982) a Vpřed: orgán OV KSČ a ONV v Liberci (roč. 23, prosinec 1982), bez jediné zmínky; Rozhovor s Antonínem Pavlem Kejdanou, 24. 4. 2012.

¹²¹ Zpráva o pohřbu J. Bárty. *Informace o církvi*. 1983, č. 1, s. 4. Dostupné z: http://www.scriptum.cz/informace_o_cirkvi/index.html.

¹²² ABS, fond KR, Ústí n. Labem, svazek vedený na prověřovanou osobu Antonína Dabrowského a. č. 940719 MV, Návrh na převedení spisu PO Anton na signální svazek.

¹²³ Archiv Provincie bratří františkánů, kart. Akce Vír - Slovensko, Návrh na zahájení řízení ve věci pozůstalosti J. Bárty.

¹²⁴ Archiv Provincie bratří františkánů, kart. Akce Vír - Slovensko - Rozsudek ve věci pozůstalosti J. Bárty.

respektive snahy bezpečnosti, dopadly neúspěšně, protože i odvolací soud potvrdil rozsudek, že závěť je platná a Josef Bárta ji sepsal bez cizí pomoci dle platných právních norem.

¹²⁵ JÁCHYM, Radim, Jak jsem se stal františkánem. *Poutník: Časopis přátel sv. Františka*. 1996, roč. 13, č. 9, s. 19.

6 Celorepubliková akce proti františkánům „Vír“

Smutnými událostmi roku 1982 perzekvování františkánů nekončilo. Po proběhlých výsleších a domovních prohlídkách se snažili dál žít a pracovat bez většího narušení dosavadního chodu jak výuky, tak běžného řeholního života.

6.1 Sledování

Své sledování však předpokládali. Dostávalo se jim jej od tajných spolupracovníků StB například z domů v okolí. Zaznamenávali příjezd a odjezd aut, návštěvy a jejich frekvenci.¹²⁶ Antonín Pavel Kejdana¹²⁷, v rozhovoru vyprávěl, že když jednou pracoval u domku v poměrně hlubokém výkopu, zaslechl na toto téma hovor sousedky s jakousi cizí osobou. Dle jeho svědectví prý také v sousedství domu Na Perštýně byla za tímto účelem nainstalovaná kamera, ze spisů ale nic podobného

¹²⁶ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, a. č. 940719 MV, Anton, Vyhodnocení akce Anton, s. 9.

¹²⁷ **Pavel Kejdana**, řádovým jménem **Antonín** - (*3. ledna 1932 Nížký Dřevíč) pro kněžství se rozhodl roku 1945. Po absolvování gymnázia pracoval jako dělník, jelikož odmítal studovat ve státěm kontrolovaném semináři, poté sloužil u PTP. V roce 1957 vstoupil tajně do noviciátu. Roku 1961 byl zatčen a odsouzen na tři roky za podvracení republiky a velezradu v procesu Řezníček a spol. Trest mu odvolací soud snížil na dva roky. Byl propuštěn na amnestii v květnu 1962. Svěcení na kněze absolvoval v roce 1968 a stal se členem komunity ve Vrchlabí. Po jejím rozpuštění působil od roku 1971 v Hrádku nad Nisou. Úředně byl ale hlášen v Chrastavě, kde sloužil na mimořádné povolení mše u řeholních sester v domově důchodců. Celková oblast jeho působení zabírala i přilehlé vesnice a obce (Václavice, Vítkov, Novou Ves, Machnín, Andělskou horu). Zároveň byl také v úzkém kontaktu s libereckým konventem, i když ne přímo členem komunity. Na několik měsíců získal v roce 1986 státní souhlas jako zástupce faráře v Raspenavě. Působil též ve funkci člena poradního sboru provinčního ministra. V roce 1988 přechodně působil jako farář ve Vysokém n. Jizerou, ale na jaře roku následujícího mu byl souhlas odebrán pro poznámky proti režimu a nošení řeholního hábitu na veřejné kostelní mše. Nyní žije v Liberci.

PETRÁKOVÁ, Luisa - DOLEŽALOVÁ, Olga, 100 let ruprechtického kostela, Liberec 2010, s. 61-62; Rozhovor s Antonínem Pavlem Kejdanou, 24. 4. 2012; ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského a. č. 940719 MV, Vyhodnocení akce Anton; VLČEK, Vojtěch, Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964, Olomouc 2004, s. 187-189.

nevyplývá.¹²⁸ Samozřejmě nikdo z nich netušil, že se již tehdy připravovala akce, mající dopad na františkánská společenství v celém Československu. Hlavní koordinaci zákroku zajišťovala X. Správa SNB, neboli Správa kontrarozvědky pro boj proti vnitřnímu nepříteli, respektive její 5. odbor, pověřený dokumentací a odhalováním protistátní činnosti v církevní oblasti. Akce sledovala krom výrazného narušení fungování františkánských konventů i jakousi výstrahu pro příští potenciální činnost delších řeholníků a celé katolické církve vůbec.¹²⁹

6.2 Průběh akce

Časně ráno (aby řeholníky zastihli při mších v řádových oděvech a „ilegální“ duchovní činnosti)¹³⁰ na Květnou neděli 27. března (na Slovensku pokračoval ještě 29. března) byl uskutečněn přepad všech františkánských konventů.¹³¹ Nekonal se v pouze v Brně, kde již v předešlém období z komunity odešla řada členů a pomalu se tak rozpadala.¹³² Bezpečnost bezprostředně poté začala s celkovými domovními prohlídkami, protože se uvnitř dle jim dostupných informací nacházely důkazní materiály sloužící k nepovolenému sloužení obřadů, organizování studia a řeholní

¹²⁸ Rozhovor s Antonínem Pavlem Kejdanou, 24. 4. 2012.

¹²⁹ Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 43 „Organizační řád správy kontrarozvědky pro boj proti vnitřnímu nepříteli“ z 21. 11. 1980. *Ústav pro studium totalitních režimů* [online]. 2008-2012 [cit. 2012-07-21]. Dostupné z: http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/orstb71-89/rmv_43_1980.pdf; DUBOVSKÝ, Patrik, Akcia „VÍR“, in: *Pamät' národa*. 2007, č. 7, s. 32-44.

¹³⁰ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Jana Buriana, a. č. 932764 MV, Návrh na realizaci akce Minor.

¹³¹ Krom Liberce proběhly zásahy 27. 3. v Praze, Plzni, Jindřichově Hradci, ve Vysoké u Mělníka, Jesenicích u Prahy, Roztokách u Prahy, Bratislavě, Hlohovci, Košicích, Prešově; 29. 3. - v Ružomberoku, Trnavě, Tvrdošíň, Popradě, Ľubochni, Svitě, Humenném aj. Sloveňští katolíci se obracejí na prezidenta republiky. *Informace o církvi*. 1983, č. 6, s. 6. Dostupné z: http://www.scriptum.cz/informace_o_cirkvi/index.html; LP, sb. VONS, inv. č. 92, sign. I/1, kart. 21, Přepis zprávy o akci Víř ze Slovenska.

¹³² Dle svědectví františkána Aloise Angeluse Glabasni.

ROZBROJOVÁ, Michaela. Perzekuce františkánského řádu v letech 1948 – 1989 a její dopad na současný řeholní život tohoto řádu. Brno, 2007. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/156286/fss_b/. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně.

přípravy i rozšiřování náboženských a studijních textů. Obyvatele deportovali k výslechům. Svou práci brali opravdu důsledně, protože v jednom z domů v Bratislavě za tímto účelem dokonce strhali z podlahy linoleum.¹³³

Bratr Antonín Dabrowský popisuje tehdejší situaci v domě Na Perštýně, kde se v inkriminovanou dobu konala mše, jíž se obvykle zúčastňovali všichni členové konventu: „*Ráno jsme se modlili v kapli. Najednou slyším zvonek. Tak jsem otevřel dveře a uviděl policajta v civilu. Ale on mě vůbec neviděl, protože se díval někam úplně jinam. Tak jsem zas ty dveře zabouchl a oni se začali vztekat. Začali bouchat do dveří z obou stran. My jsme mezitím uklidili v kapli, převlékli se do civilu a za nějakou dobu jsme jim otevřeli.*“¹³⁴ Po předchozích zkušenostech už prý počítal, že něco podobného může přijít. Při zdejší prohlídce se též snažili získat materiály dokumentující trestnou činnost krácení daně, čili převody a odkazování majetků, takže hledali kupní smlouvy, závěti, účetní doklady, prostě vše mající vztah ke zdejšímu finančnímu hospodaření.¹³⁵

Zabavili velké množství poznámek osobních i studijních, literatury, korespondenci, hábity, kalichy (z nich pak brali daktyloskopicky otisky) a jiné mešní předměty (celkem více než 280 položek).¹³⁶ Při souběžných výsleších se dotyční k zabavovaným věcem častokrát vyjadřovali v tom smyslu, že jsou pozůstalostí po Bártovi, nebo si je uchovávají právě jako vzpomínku na něj.¹³⁷

Proti usnesení vyšetřovatelů StB o provedení domovních prohlídek podali v zákonné lhůtě na příslušné prokuratury všichni postižení stížnost. Argumentovali nesrovnalostmi odňatých a zaznamenaných věcí v protokolech a zneužití pravomoci vyšetřovatelů, například tím, že prohlídky provedli bez předchozích výslechů a vyzvání

¹³³ LP, sb. VONS, inv. č. 92, sign. I/1, kart. 21, Přepis zprávy o akci Vír ze Slovenska; ABS, fond KR, Ústí n. Labem, svazek vedený na prověřovanou osobu Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Usnesení o domovní prohlídce u A. Dabrowského.

¹³⁴ Rozhovor s Klaretem Antonínem Dabrowským, 30. 4. 2012; ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Jana Buriana, a. č. 932764 MV, Návrh na realizaci akce Minor.

¹³⁵ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Jana Buriana, a. č. 932764 MV, Návrh na realizaci akce Minor.

¹³⁶ Archiv Provincie bratří františkánů, kart. Akce Vír - Slovensko, Z odůvodnění o usnesení o provedení domovních prohlídek; ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Jana Buriana, a. č. 932764 MV, Minor, Návrh na realizaci akce Minor.

¹³⁷ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, svazek vedený na prověřovanou osobu Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Pokračování v protokolu o výslechu svědka A. Dabrowského.

aby závadné věci dobrovolně vydali, přičemž do příbytků mnohdy vtrhli bez předložení povolení k takovému úkonu s tvrzením, že jim bude vystaveno dodatečně. Stížnost byla během měsíce dubna u všech zamítnuta jako nedůvodná¹³⁸

Cílem akce Víř bylo především zastrašit, rozprášit utvořená společenství a zabavit majetek sloužící k „páchání trestné činnosti“, a tím františkánům znemožnit jakoukoli další aktivitu. To je patrné i z celkové bilance, kdy bylo sice vyslyšáno okolo 250 osob, ale do vazby vzali jen 16 nejexponovanějších členů řádu.¹³⁹ Konkrétně přímo v libereckém konventu nikdo zatčen nebyl.

Ztráty studijních materiálů a literatury obecně byly skutečně těžko nahraditelné, a do dneška se jich z doby předcházející akci mnoho nedochovalo. Přesto byli schopni vyrovnat se s nově vzniklou situací a nesnadnými existenčními podmínkami: „*Budeme pokračovat. Vzali všechno, ale ruky ponechali.*“¹⁴⁰

6.3 Případ M. Jáchyma

Nejdelší dobu ve vazbě strávil Radim Miloslav Jáchym¹⁴¹. Do libereckého konventu dojížděl pravidelně jednou měsíčně. Nejdříve za studii, později už jako

¹³⁸ Akce proti františkánům. *Informace o církvi*. 1983, č. 6, s. 13-14. Dostupné z: http://www.scriptum.cz/informace_o_cirkvi/index.html; LP, sb. VONS, inv. č. 92, sign. I/1, kart. 21, Přepis zprávy o akci Víř ze Slovenska.

¹³⁹ Dokument Charty 77 - č. 12/1983: Dopis prezidentu ČSSR o zásahu proti františkánům. Dostupné z: http://www.vons.cz/data/pdf/infoch/1983/INFOCH_04_1983.pdf.

¹⁴⁰ LP, sb. VONS, inv. č. 93, sign. IV/2, kart. 21, Rozhovor s Viktorií Záňovou.

¹⁴¹ Ing. Miloslav Jáchym, řádovým jménem Radim - (*6. 2. 1927 Jindřichův Hradec) vystudoval Vysokou školu politickou a sociální. Vojenskou službu absolvoval u PTP s prodloužením o jeden rok, a během ní se definitivně rozhodl pro františkánství. Po vojně začal pracovat jako vedoucí provozního odboru ve Státní československé bance. Snažil se kontaktovat františkány s žádostí o vstup do řádu, ale byl odkázán, aby počkal, až budou mít kláštery. Nezaháel a alespoň se sebevzdělával. Během Pražského jara doufal, že konečně bude moci nastoupit řeholní dráhu, ale naděje záhy pohasla a vypadalo to, že další desítky let bude opět čekat. Byl to Jan Bárta, který na pohřbu provinciála Metoděje Řezníčka v červnu 1970 nabídl pomoc. Výsledky samostudia konečně ověřil u zkoušek a vstoupil do noviciátu. Nastával paradox, že během studia překládal z latiny materiály, z kterých jej vzápětí výše postavení učili. Vysvěcen byl na kněze v Erfurtu roku 1972. Přesto stále pobýval ve svém rodišti, jelikož jeho matka byla věku, kdy už nemohla zůstat sama. Díky svému vzdělání a praxi se stal ekonomem tajně

samostatný vyučující. V onu neděli 27. března pobýval ve svém bydlišti v Jindřichově Hradci.

Zabavené věci po domovní prohlídce u M. Jáchyma činily 26 kufrů. Pozornosti vyšetřovatelů naštěstí unikly krabice ukryté za skříněmi s mešními potřebami a důležitými dokumenty. Řádový oděv mu sice zabavili, ale bez vědomí, že je právě Jáchymův, protože jej měl uložen v Liberci.¹⁴² Dlouhou dobu vůbec netušil, že je ten den jen jedním z mnoha, jimž se pozornosti StB dostává. Doma zanechal jednaosmdesátiletou matku, a obával se, aby snad při výslechu ze strachu něco neřekla. Ta si ale naštěstí uvědomovala své slabiny a raději využila práva odmítnutí svědecké výpovědi. Sice nic praktického o synově činnosti nevěděla, ale byť jen pouhá zmínka o častých cestách po celé republice mohla vyšetřovatelům leccos naznačit. I na matku ostatně bezpečnost ve svých plánech akce počítala a byla natolik „lidská“, že pro ni předem rezervovali místo v nemocnici, mezi tím co bude syn ve vazbě. Takovou variantu ovšem Jáchym odmítl. Svou duchapřítomnost také uplatnila při telefonátu, jímž se liberečtí františkáni snažili získat informace o stavu řádových členů po akci. Při dotaze „*Je pan inženýr doma?*“ se rychle zorientovala a dvojznačně odpověděla „*Není, měl tu návštěvu, odešel s nimi a já tu teď uklízím.*“¹⁴³

Pobyt ve vazbě si Jáchym krátil četbou, debatami, společenskými hrami, ale čas ve vězení ubíhá jinak, a proto i jejich pravidla je třeba novým podmínkám přizpůsobit - při hře „Antičlověče“ vyhrával poslední v domečku. Před spoluvězni musel být opatrný, dodržoval zásadu „*co neřeknu vyšetřovateli, nepovím ani ostatním*“.¹⁴⁴ Takže společné

organizované provincie sv. Václava a později i členem definitoria (poradního sboru) provinčního ministra. Poprvé se s vyšetřovateli StB a jejich praktikami setkal při zátahu 27. března 1983. Několik měsíců strávil ve vazbě. V roce 1985 se přestěhoval do domu Na Perštýně v Liberci. V červnu 1989 byl vedením řádu přesídlen do Bratislavy, ale do Liberce stále dojížděl. V současnosti žije opět v Liberci.

ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Nepovolený konvent řádu sv. Františka - zvláštní informace o současném stavu; ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Vyhodnocení akce Anton.

¹⁴² JÁCHYM, Radim, Jak jsem se stal františkánem. *Poutník: Časopis přátel sv. Františka*. 1996, roč. 13, č. 6, s. 30.

¹⁴³ Tamtéž, s. 30-31.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 27.

modlitby či jakékoli duchovenské působení nepadalo v úvahu. Složení osazenstva cel už ostatně bylo méně „duchovní“ a více „kriminální“. Vazba kladla i nároky na fyzický stav. Trpěl silnými bolestmi hlavy a navíc během prvního týdne zhubl o 7 kilogramů, přičemž po celou dobu měl hlad prakticky neustále. Krom přidělů potravin v tomto ohledu významnou roli hrálo samozřejmě nervové vypětí.¹⁴⁵

Vyšetřovatel Jáchymovi sdělil obvinění z trestného činu maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi, protože minimálně od roku 1975 až do současnosti vykonával v Bratislavě a dalších městech bez státního souhlasu náboženskou kazatelskou činnost spočívající ve výuce a sloužení mší.¹⁴⁶ Jáchymův případ se od ostatních lišil tím, že vyšetřování vedl vyšetřovatel VB se specializací na majetkové trestné činy z Českých Budějovic z pověření Krajské správy SNB, jako preventivní opatření proti možné zaujatosti Krajského velitele StB. Jeho manželka byla Jáchymovou kolegyní v bance, kde byl zaměstnán.¹⁴⁷ Až za několik týdnů od zadržení se mu během výslechu podařilo nahlédnout do svého spisu rozloženého na vyšetřovatelově stole, a tímto způsobem poznal, že není jediným zadrženým, ale jedná se o něco většího s názvem „Vír“.¹⁴⁸ Dost se dalo odvodit i z předkládaných svědeckých výpovědí a předmětů zabavených u jiných osob. Při výslechu uvedl, že se vinen necítí. U řady důkazů mohl říci „*už si nepamatuji*“, anebo věc svést na zemřelého Bártu, kterému už nemohla žádným způsobem přitížit. Bezpečnosti šlo podle Jáchyma o to, aby mu dokázali jeho výukovou činnost a sloužení mší. To ovšem úspěšně vyvracel tvrzením, že k podobným věcem nemá kvalifikaci. O fakt, zdali je vysvěcen na kněze, se dle Jáchymova tvrzení nezajímali.¹⁴⁹

Na základě vyšetřování podal okresní prokurátor na M. Jáchyma žalobu. Soud v Jindřichově Hradci usoudil, že vzhledem k faktu, že trestná činnost byla páchána v Bratislavě 4, spadá k jejímu Obvodnímu soudu. Ten se ale také necítil příslušným, jelikož přípravu na trestnou činnost naopak vykonával v Čechách. Věc tak předal k

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 28.

¹⁴⁶ Archiv Provincie bratří františkánů, kart. 80. léta po Víru, Žaloba na Miloslava Jáchyma podaná okresním prokurátorem v Jindřichově Hradci.

¹⁴⁷ JÁCHYM, Radim, Jak jsem se stal františkánem. *Poutník: Časopis přátel sv. Františka*. 1996, roč. 13, č. 8, s. 23.

¹⁴⁸ ÚSD, COH, sbírka Rozhovory, Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 3. 5. 2006.

¹⁴⁹ Tamtéž.

rozhodnutí Nejvyššímu soudu ČSSR, který jej ale opětně přidělil Obvodnímu soudu v Bratislavě 4, který nakonec stanovil hlavní přelíčení na 8. srpna 1983.¹⁵⁰

Vzhledem k rozruchu, který březnová akce StB vyvolala v zahraničí i mezi domácími věřícími, musel stát dopad událostí co nejvíce zmírnit. Spis Jáchymova případu si 21. července vyžádal osobně ministr spravedlnosti. Soudu se tak Jáchym vůbec nedočkal, protože ho 29. července, po čtyřech měsících, z vazby propustili. Případ se dál neřešil, i když nebyl ukončen a mohl být kdykoli znovu rozpracován, takže Jáchym si nemohl po celé 3 roky promlčecí doby být jist, že mu nic nehrozí.¹⁵¹ O promlčení trestního stíhání rozhodl Obvodní prokurátor v Bratislavě v prosinci 1986. Ohledně propadnutí převážné části zabavených věcí bylo rozhodnuto v březnu 1987.¹⁵²

6.4 Reakce společnosti

Celá akce vyvolala poměrně mohutnou odezvu v západních médiích, a to její výsledek značně zkomplikovalo a ve finále de facto odsoudilo k neúspěchu. Zprávy o represích „vynášely“ do kapitalistických států styky a kontakty jednotlivců. Díky sdělením VONSu a se informace dostaly do Svobodné Evropy, Hlasu Ameriky (informován mj. od dopisovatele Ivana Medka sídlícího ve Vídni) a dalších stanic. Dne 7. dubna se objevila oznámení o zátahu prakticky ve všech hlavních italských novinách - La Stampa v titulku konstatovala „*Náboženské aktivity jsou v Československu nezákonné*“¹⁵³, Il Tempo reagovalo nadpisem „*Církev zpět do katakomb*“.¹⁵⁴ Zprávy publikovala i rakouská katolická tisková agentura Kathpress, přičemž současné události řadila do kontextu s nedávným procesem Bárty a Trojana.¹⁵⁵ Generální ministr řádu

¹⁵⁰ JÁCHYM, Radim, Jak jsem se stal františkánem. *Poutník: Časopis přátel sv. Františka*. 1996, roč. 13, č. 8, s. 26; Archiv Provincie bratří františkánů, kart. 80. léta po Víru, Žaloba na Miloslava Jáchyma podaná okresním prokurátorem v Jindřichově Hradci.

¹⁵¹ JÁCHYM, Radim, Jak jsem se stal františkánem. *Poutník: Časopis přátel sv. Františka*. 1996, roč. 13, č. 8, s. 26; ÚSD, COH, sbírka Rozhovory. Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 3. 5. 2006.

¹⁵² Archiv Provincie bratří františkánů, kart. Akce Víru - Slovensko, Usnesení Obvodního soudu v Bratislavě o zabavení věcí M. Jáchyma; JÁCHYM, Radim, Jak jsem se stal františkánem. *Poutník: Časopis přátel sv. Františka*. 1996, roč. 13, č. 6, s. 29.

¹⁵³ Archiv Provincie bratří františkánů, kart. 80. léta po Víru, Článek z novin La Stampa.

¹⁵⁴ Archiv Provincie bratří františkánů, kart. 80. léta po Víru, Článek z novin Il Tempo.

¹⁵⁵ LP, sb. VONS, inv. č. 92, sign. IV/4, kart. 21, Zpráva Kathpressu o akci Víru.

John Vaughn neprodleně žádal telegramem prezidenta G. Husáka o propuštění zadržených a zastavení jejich stíhání. Dále ve svém vyjádření nabádal k zasílání podobných protestních dopisů a petic prezidentu Československa a na velvyslanectví, a též vyjadřování solidarity s vězňenými. Důrazně apeloval, že v tomto ohledu je tlak tisku a veřejného mínění velmi důležitý.¹⁵⁶

Tlak veřejného mínění jak západu, tak československých občanů, byl také jediným možným hybadlem přímo v Československu. A právě v něm se o probíhajících skutečnostech a jejich vývoji se občané dovídali až na základě zpětně se vracějících zpráv nepovolených zahraničních rozhlasových stanic a katolického samizdatového měsíčníku *Informace o církvi*. Dne 23. dubna 1983 podalo svůj protest 3397 věřících. Současný stav v něm přirovnávali k represím padesátých let a připomínali, že tím stát popírá svobodu vyznání nezanedbatelného počtu občanů.¹⁵⁷ Svůj požadavek propuštění zatčených prezidentu Husákovi v dubnu zaslalo krom Charty 77 i 85 kněží, řeholníků a diecézních sester a laiků ze Slovenska. Připomínali mu v něm jeho vlastní osud a zkušenosti s vězněním v 50. letech.¹⁵⁸

Významným činitelem v tomto směru byla nepochybně i schůzka A. Dabrowského a velvyslance Německé spolkové republiky Dr. Klause Meyera¹⁵⁹, zprostředkovaná tehdy zde pobývajícím františkánem z NDR. Během ní se velvyslanec vyptával, kolik osob bylo při nedávné akci zatčeno, a slíbil, že se pokusí něco udělat. Následně mu měl Dabrowský napsat pohled se zněním - „*kdyby propustili jednoho, tak z jednodenního výletu, dva z dvoudenního*“ ap. Takže když mu bratr po propuštění všech volal, předával pozdrav „*z mnohadenního výletu*“. Velvyslanec nicméně už o všem věděl.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Archiv Provincie bratří františkánů, kart. 80. léta po Víru, Zpráva generální kurie menších bratří o akci Víř.

¹⁵⁷ Tečka za policejní akci proti františkánům. *Informace o církvi*. 1984, č. 8, s. 5-6. Dostupné z: http://www.scriptum.cz/informace_o_cirkvi/index.html.

¹⁵⁸ Slovenští katolíci se obracejí na prezidenta republiky. *Informace o církvi*. 1983, č. 6, s. 6-7. Dostupné z: http://www.scriptum.cz/informace_o_cirkvi/index.html.

¹⁵⁹ Přehled českých a německých velvyslanců. *Velvyslanectví Spolkové republiky Německo* [online]. 1995 [cit. 2012-05-24]. Dostupné z: http://www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/cs/02/Botschafter/seite__liste__botschafter__berlin__prag__cz.html.

¹⁶⁰ Rozhovor s Klaretem Antonínem Dabrowským, 30. 4. 2012.

Zdá se s podivem, že si stát dovolil takto riskovat v době, kdy pro zahraniční média už Československo nebylo neproniknutelným prostorem a živě se o zdejší dění zajímala. Navíc konkrétně u katolické církve se dala očekávat úzká vazba na Vatikán, přední politiky a osobnosti kultury. Těžko bylo možné někoho na západě přesvědčit, že se v Československu nalézá síť řeholních žvlů usilujících o rozvrat republiky svým sebevzděláváním, modlitbami a pospolným životem. Tedy základními lidskými právy, které se Československo zavázalo dodržovat 23. března 1976 ratifikací Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, a také podpisem tzv. třetího koše základních lidských a občanských práv na Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.¹⁶¹ Museli se tak rychle zorientovat v nastalé situaci, protože mohla nepříznivě ovlivnit Československé mezinárodní a hospodářské vztahy a již tak chatrné renomé. Už nebylo možné opakovat principy užívané v padesátých letech. Společnost se začínala ozývat, vznikala řada občanských iniciativ otevřeně upozorňujících na přešlapy a porušování lidských práv. Když se o akci dozvědělo generální vedení řádu ve Vatikánu, rozpoutalo kampaň, plnou nejen apelů na vysoké činitele a podpory postiženým, ale také pomocí osobních konexí na přední světové podnikatele. Ti dle tvrzení Radima Jáchyma obchodními metodami vyvíjeli hospodářský nátlak na československé státní podniky metodou - „*když vy porušujete lidská práva, my s vámi rušíme obchod*“.¹⁶² A v době, kdy Československo začínalo po technické stránce zaostávat a potřebovalo světové odbytiště, to nebyl zanedbatelný argumentační prostředek boje Západu o lidská práva československých katolíků.

Proto celá akce neměla v souhrnu většího dopadu, než zabavení majetku, dva odsouzené a pár let nejistoty pro ostatní obviněné po dobu promlčení případu. I kdyby záměrem akce bylo jen narušení komunitních vazeb, zastrašení, rozprášení členů a narušení jejich aktivit, taktéž neuspěla, právě díky individualitě a variabilitě, na níž si řádové skupinky postavily svou identitu. Schopnost přizpůsobit se situaci lze ilustrovat

¹⁶¹ OTÁHAL, Milan, Opozice, moc, společnost 1969-1989. Příspěvek k dějinám „normalizace“, Praha 1994, s. 37.

¹⁶² ÚSD, COH, sbírka Rozhovory. Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 3. 5. 2006.

na příkladě bohoslužebného náčiní, které si po několika zátazích byli schopni improvizovaně nahradit běžnými předměty z domácnosti.¹⁶³

¹⁶³ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Nepovolený konvent řádu sv. Františka - zvláštní informace o současném stavu.

7 Další pokusy o likvidaci konventu

Z hlediska sběru informací byla akce Vír poměrně úspěšná, jelikož si na základě získaných poznatků z výslechů a zabavených materiálů mohla StB udělat dokonalejší přehled o chodu konventu, majetkových poměrech členů, výukové a překladatelské činnosti, z čehož dalších sedm let těžila. Během doznívání akce byli v následujících měsících postupně předvoláváni majitelé věcí zajištěných při prohlídkách. Podstata výslechů spočívala v identifikacích a popisech užívání zabavených věcí a dále je zajímaly změny v osazenstvu komunity.¹⁶⁴

StB sledovala i majetkové pohyby a poměry konventu, v čemž spatřovala své šance na možnost jejich zničení. Členové řádu odevzdávali do společné pokladny část svého platu (důchodu) a sami si ponechávali jen nezbytné množství pro osobní potřebu. Ze společného fondu se platilo stravování, náklady na bydlení aj. Řád sám o sobě, neměl právní subjektivitu, a tudíž nemohl vlastnit žádný majetek, takže se muselo v oficiální rovině vést vše tak, že vlastníky nemovitostí, automobilů, vkladních knížek a dalších věcí jsou fyzické osoby. Praxí bylo, že jednotliví majitelé domů, či jejich částí, sepsali preventivně závět', v níž dům či podíl na něm odkazovali dalším členům řádu. To činili pro případ, aby po jejich úmrtí nepropadl nepovolaným osobám či státu a nebyla tím narušena činnost konventu. V situacích, kdy „fiktivní“ vlastníci z řádu odcházeli nebo stěhovali, se majetek smluvně „prodal“ dalšímu z obyvatel konventu.¹⁶⁵ Při takovéto transakci se prodej jevil jako výhodnější, protože vyžadoval jen zaplatit převodní poplatky, na rozdíl od darování, při němž se platila vyšší darovací daň. StB zde viděla svou příležitost a snažila se v majetkových poměrech řádu zorientovat, aby

¹⁶⁴ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, svazek vedený na prověřovanou osobu Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Pokračování v protokolu o výslechu svědka A. Dabrowského; ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Alenu Jitku Daňhelovou, a. č. 926842 MV, Protokol o výslechu svědka J. Daňhelové.

¹⁶⁵ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Jana Buriana, a. č. 932764 MV, Návrh na realizaci akce Minor; ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Jana Buriana, a. č. 932764 MV, Návrh na konečné opatření - návrh na obžalobu libereckých františkánů.

obyvatele komunity mohla stíhat pro krácení daně, což plánovali po celou dobu již od procesu s Bártou a Trojanem.¹⁶⁶

Dne 20. listopadu 1984 byly opět provedeny domovní prohlídky všech tří libereckých řádových domů a všichni obyvatelé odvezeni k výslechu. Následně osm osob obdrželo obvinění z maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi, dle něhož finančně zajišťovali chod nepovoleného konventu a v rámci něj se účastnili náboženských obřadů, studia a podíleli na rozšiřování a tvorbě nelegální literatury.¹⁶⁷ Poněkud komická se v nastalé situaci jevila neznalost příslušníků bezpečnosti, kdy při zápisu do protokolu zabavovaných věcí diktoval specialista na problematiku řeholních řádů mjr. Jindřich Sýkora z Ústí nad Labem název zabavované knihy jako „Ekomunismus“ namísto „Ekumenismus“.¹⁶⁸ A. Dabrowski musel státním orgánů vydat psací stroj a přepisované texty, taktéž technický průkaz od vozidla a cestovní doklady. Z koluzních důvodů byla 23. listopadu uvalena vazba na Jana Záně, Jana Buriana a Jitku Daňhelovou.¹⁶⁹ Když po výslechu propustili bratra Dabrowského, šel automaticky zjistit, kdo v kterém z domů zbyl. Ve Vesci po zatčení vlastníků nikdo na svobodě nezůstal. Zamířil tedy přímo do tamější kaple, kde shledal, že se ve svatostánku stále ještě nachází hostie uložená v dřevěném vyřezávaném vajíčku. Udělal tedy to, co považoval v nastalé situaci za nejvhodnější, a dovolené v dobách nejtěžšího pronásledování, a sice ji snědl. Druhý den byl následně předvolán opět k výslechu, kde

¹⁶⁶ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Jana Buriana, a. č. 932764 MV, Návrh na převedení spisu PO Minor na signální svazek.

¹⁶⁷ Obviněno bylo pět mužů - Ladislav Trojan, Jan Záně, Jan Burian, Antonín Dabrowski, Ctirad Pospíšil a tři ženy - Jarmila Sedlaříková, Alena Janošíková, Jitka Daňhelová.

ABS, fond KR, Ústí n. Labem, svazek vedený na prověřovanou osobu Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Plán vyšetřování členů libereckého konventu; ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Jana Buriana, a. č. 932764 MV, Návrh na konečné opatření - obžalobu libereckých františkánů.

¹⁶⁸ Rozhovor s Klaretem Antonínem Dabrowským, 30. 4. 2012.

¹⁶⁹ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, svazek vedený na prověřovanou osobu Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Protokol o vydání věci A. Dabrowským; Archiv Provincie bratří františkánů, kart. Pronásledování - Antonín Klaret Dabrowski, Konec 70. let a 80. léta, Protokol o vydání věci A. Dabrowským; ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Jana Buriana, a. č. 932764 MV, Návrh na konečné opatření - obžalobu libereckých františkánů.

se vyšetřovatel pokoušel zjistit, zdali a co s ní udělal. Zkřížil jim totiž plány, když se později vraceli domovní prohlídku dokonat a fotograficky zdokumentovat právě kapli, s cílem dokázat Janu Záhovi, že je tajně vysvěceným knězem.¹⁷⁰

Tři zadržení byli 4. ledna 1985 propuštěni z vazby a všech osm nadále stíháno na svobodě.¹⁷¹ O jejich případu informoval v zahraničí Amnesty International. Z tisku pak například Le Monde, přičemž ten citoval generálního představeného řádu Johna Vaughna, který členy řádu františkánů celého světa žádal o modlitby, protestní dopisy prezidentu Husákovi a navrhoval zorganizování hladovky a nenásilné demonstrace proti jejich pronásledování.¹⁷²

Návrh konečných opatření obdržela okresní prokuratura v Liberci těsně před koncem roku, 28. prosince 1984.¹⁷³ Spis si ale vyžádala pražská Generální prokuratura a v průběhu května pak proběhla jednání, při nichž žádala došetření a dovyslechnutí svědků.¹⁷⁴ Ani poté ale nebyla spokojena a v průběhu roku jednotlivé žaloby vracela k úpravě formulací a termínů.¹⁷⁵ Nakonec vydala pokyn k celkovému odložení soudního projednání na neurčito. Dokonce ve spise obviněné Aleny Janošíkové je zmíněno, že „z *politických důvodů nebude tato trestná činnost dokumentována*“.¹⁷⁶ StB daného faktu byla značně nespokojena a opakovaně neúspěšně žádala po prokuratuře obnovení stíhání s tím,

¹⁷⁰ Rozhovor s Klaretem Antonínem Dabrowským, 30. 4. 2012; PETRÁKOVÁ, Luisa - DOLEŽALOVÁ, Olga, 100 let ruprechtického kostela, Liberec 2010, s. 60.

¹⁷¹ LP, sb. VONS, inv. č. 93, sign. III/2, kart. 21, sdělení VONS č. 416 - Propuštění františkánů z vazby.

¹⁷² LP, sb. VONS, inv. č. 93, sign. IV/3, kart. 21, Opis článku z deníku Le Monde.

¹⁷³ ABS, objektový svazek františkáni, a. č. OB 1954 MV, Vyhodnocení objektového svazku - řád sv. Františka ze dne 14. 1. 1985.

¹⁷⁴ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Nepovolený konvent řádu sv. Františka - zvláštní informace o současném stavu.

¹⁷⁵ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Záznam ze součinnostního jednání StB a okresního prokurátora v Liberci.

¹⁷⁶ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Jana Buriana, a. č. 932764 MV, Návrh na uložení svazku Minor do archivu; ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Alenu Jánošíkovou, a. č. 926997 MV, Návrh na uložení svazku Myška do archivu; ABS, fond KR, Ústí n. Labem, signální svazek vedený na Jitku Daňhelovou, a. č. 926842 MV, Návrh na uložení svazku Ludvika do archivu.

že se trestní činnost plně prokázala a dosud nadále trvá.¹⁷⁷ K uzavření trestního stíhání došlo až na základě amnestie prezidenta republiky vyhlášené k příležitosti 70. výročí vzniku republiky 27. října 1988.¹⁷⁸

¹⁷⁷ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Vyhodnocení akce Anton; ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Návrh na obnovu rozpracování akce Anton v osobním svazku.

¹⁷⁸ Archiv Provincie bratří františkánů, kart. Akce Vír - Slovensko, Usnesení o zastavení trestního stíhání A. Dabrowského.

8 Situace v konventu závěrem 80. let

Skutečnost, že nedošlo k obžalobě stíhaných libereckých františkánů, nebránila StB v jejich dalším sledování, o čemž dotyční věděli, ale už se tolik po předchozích zkušenostech nebáli. Přesto se po nástupu Jáchyma jako vedoucího konventu upevnila řádová disciplína a omezila informovanost členů.¹⁷⁹ Cítili, že se přístup k řeholím mění, i v kontextu s okolním vývojem ve společnosti a růstem občanských aktivit, taktéž dle situace v ostatních zemích východního bloku. Předpokládali, že dojde k uvolnění poměrů ve státě a povolení řádové činnosti s tím, že konventy zůstanou ve stávající formě a členové budou nadále vykonávat civilní zaměstnání. Tyto tendence přepokládali směrem ze Sovětského svazu.¹⁸⁰ Sice ve své opatrnosti nepolevovali, ale již cítili větší jistotu a krytá záda od západních přátel. A. Dabrowski vzpomíná, že jednou při exerciciích ve Vesci, dům po celou dobu bezpečnost sledovala z auta, ale neudělali více, než že zazvonili a konstatovali „*My víme, že tu něco máte*“.¹⁸¹ StB už nebyla tak důsledná a při příležitostných výsleších dokonce zaznělo: „*Doma si v tom vašem oblečení chodíte, ale na veřejnosti se neukazujete, vždyť bychom vás museli zavřít.*“¹⁸²

Liberečtí františkáni učinili i pokus o rozšíření konventu do Raspenavy a Hejnic, v zastoupení P. Kejdany, jemuž se na krátko, než plány StB prohlédla, podařilo získat i souhlas Sekretariátu pro věci církevní.¹⁸³ Od roku 1987 také františkáni úspěšně obnovovali tradici poutní bohoslužby v Hejnicích, kde tehdy působil člen dalšího

¹⁷⁹ ABS, objektový svazek františkáni, a. č. OB 1954 MV, Vyhodnocení objektového svazku - řád sv. Františka ze dne 20. 1. 1987.

¹⁸⁰ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Záznam o informacích získaných od J. Buriana.

¹⁸¹ Rozhovor s Klaretem Antonínem Dabrowským, 30. 4. 2012.

¹⁸² JÁCHYM, Radim, Jak jsem se stal františkánem. *Poutník: Časopis přátel sv. Františka*. 1996, roč. 13, č. 10, s. 20.

¹⁸³ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Vyhodnocení akce Anton; PETRÁKOVÁ, Luisa - DOLEŽALOVÁ, Olga. 100 let ruprechtického kostela. Liberec 2010, s. 62.

z nepovolených řádů, salesiánů Dona Bosca. Počet účastníků se rok od roku zvyšoval.¹⁸⁴

Vzájemně si v komunitě důvěřovali a nikoho nepodezřivali z vynášení interních informací.¹⁸⁵ Riziko představovali bývalí členové řádu, kteří z něj vystoupili, ale i poté se ke komunitě či jednotlivým bratrům hlásili. Nebezpečné tak mohly být jejich návštěvy, protože i když obyvatelé domu o stávajícím chodu řádu mlčeli, mohli sami návštěvníci porovnat, co se od jejich odchodu změnilo.¹⁸⁶ I tak se vyskytli jedinci z vlastních řad, kteří projevili ochotu s StB spolupracovat, podmíněnou vyhlídkou osobních výhod. StB se je snažila verbovat jak profity, tak nejruznějšími kompromitacemi. Jana Záně se snažili neúspěšně získat úplatky, díky čemuž by ho mohli i následně trestně stíhat.¹⁸⁷ Taktéž neúspěšně se pokusili kontaktovat Ctirada Pospíšila s nabídkou spolupráce, přičemž jako odměna, i za to že vystoupí z řádu, mu byla slíbena pomoc s nástupem na bohosloveckou fakultu.¹⁸⁸ Tak odolný až ale nebyl Jan Burian. StB sázela na jeho touhu vycestovat za otcem, jenž emigroval do Vídně, což mu bylo příslušníky řádu zakazováno, pravděpodobně proto, že tušili, že je to slabé místo, které může StB zneužít. Kooperace, zahrnující celkem 24 schůzek (nejčastěji na pracovišti) trvala od konce roku 1986 až do prosince 1989, protože v tu dobu členům konventu svou spoluprací prozradil. Z tohoto důvodu i díky změně státní církevní politiky s ním StB styky ukončila.¹⁸⁹ Po celou dobu se ovšem svého prozrazení obával i

¹⁸⁴ ABS, objektový svazek františkáni, a. č. OB 1954 MV, Vyhodnocení objektového svazku - řád sv. Františka z 13. 12. 1988.

¹⁸⁵ Rozhovor s Antonínem Pavlem Kejdanou, 24. 4. 2012.

¹⁸⁶ ÚSD, COH, sbírka Rozhovory. Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 30. 6. 2006.

¹⁸⁷ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Vyhodnocení akce Anton.

¹⁸⁸ ABS, fond TS, Ústí n. Labem, svazek kandidát tajné spolupráce vedený na Ctirada Pospíšila, a. č. 908169 MV, Návrh na zavedení spisu KTS na Ctirada Pospíšila; ABS, fond TS, Ústí n. Labem, svazek kandidát tajné spolupráce vedený na Ctirada Pospíšila, a. č. 908169 MV, Návrh na uložení spisu Ctirad do archivu.

¹⁸⁹ ABS, fond TS, Ústí n. Labem, svazek agent vedený na Jana Buriana, a. č. 917165 MV, Memorandum k osobě J. Buriana; ABS, fond TS, Ústí n. Labem, svazek agent vedený na Jana Buriana, a. č. 917165 MV, Zpráva o získání ke spolupráci TS Tomáš; ABS, fond TS, Ústí n.

z toho důvodu, že pokud by řád schválil jeho vycestování za otcem, nedostal by ze svého vkladu do chodu konventu více než minimální částku na počáteční výlohy.¹⁹⁰ Spolupráci s StB potvrdil i Michael Pabel, představený pěti německých klášterů. Ten byl zadržen v listopadu 1986, když v Československu podnapilý řídil automobil. Prozradil například, že od roku 1979 dojíždí Pavel Kejdana na každoroční konferenci františkánů v Berlíně.¹⁹¹

Rozklad komunistického systému v listopadu 1989 sledovali bratři M. Jáchym a A. Dabrowski z Říma, kam odjeli při příležitosti svatořečení Anežky, jako jedni z mnoha československých občanů.¹⁹² Prvním překvapením pro ně bylo, když viděli v televizi bourání berlínské zdi. Zanedlouho ale měli možnost pocítit změny při návratu na hraničním přechodu. Přestože vezli veliké množství tzv. „závadové“ literatury, na celnici při prohlídce jen pokrčili rameny a nechali je jet.¹⁹³

Labem, svazek agent vedený na Jana Buriana, a. č. 917165 MV, Návrh na ukončení spolupráce s J. Burianem.

¹⁹⁰ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Záznam o informacích získaných od J. Buriana.

¹⁹¹ ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Záznam o informacích získaných od M. Pabela.

¹⁹² PETRÁKOVÁ, Luisa - DOLEŽALOVÁ, Olga, 100 let ruprechtického kostela, Liberec 2010, s. 60; ABS, fond KR, Ústí n. Labem, osobní svazek vedený na Antonína Dabrowského, a. č. 940719 MV, Řádové seskupení františkánů v Liberci - informace k současné situaci.

¹⁹³ JÁCHYM, Radim, Jak jsem se stal františkánem. *Poutník: Časopis přátel sv. Františka*. 1996, roč. 13, č. 10, s. 21.

9 Konvent po listopadu 1989

V následujících letech řád konečně mohl přijímat dorost a žít v komunitách bez obav z postihů. Tajné vysvěcení kněží bylo zpravidla vedením řádu uznáváno, a jen zřídka ve sporných případech se konalo vysvěcení nové tzv. sub conditione, čili pod podmínkou.¹⁹⁴

V Liberci dostali místní františkáni od litoměřického biskupa Josefa Koukla do správy farnosti městských částí Rochlice, Vratislavice a Ruprechtice.¹⁹⁵ Získali i přístup k některým svým věcem zabaveným při domovních prohlídkách. Při jejich odvozu z Pastýřské ulice jimi zaplnili několik automobilů.¹⁹⁶ Jelikož pominuly důvody společného života bratří a sester, dům ve Vesci byl jako nepotřebný prodán a nadále až do roku 2012 využívali jen zbylé dva řádové domy.¹⁹⁷ Přičemž se prokázala velmi výhodná poloha domu v Ruprechticích. Ten se nachází v bezprostřední blízkosti kostela sv. Antonína Paduánského, který nyní spravují.

V době dopisování této práce se v Praze konala Provinční kapitula, na níž byly představeny plány změn v libereckém konventu. Řádovým potřebám dlouhodobě nevyhovovalo rozdělení komunity do dvou domů. Bylo tedy rozhodnuto o jejich sloučení a do budoucna již budou františkáni obývat jen řeholní dům v Ruprechticích.¹⁹⁸

A zpětný pohled represemi postižených františkánů na 80. léta? Radim Jáchym je toho názoru, že vyšetřovatelé byli vlastně celkem chudáci a v současnosti k nim cítí mnohem víc lítost, než nevoli.¹⁹⁹ K smířlivému stanovisku řeholníky může vést jak odstup mnoha let a s ním spojené jakési vyrovnání s minulostí, ale hlavním důvodem je

¹⁹⁴ Rozhovor s Antonínem Pavlem Kejdanou, 24. 4. 2012.

¹⁹⁵ PETRÁKOVÁ, Luisa - DOLEŽALOVÁ, Olga, 100 let ruprechtického kostela, Liberec 2010, s. 60.

¹⁹⁶ Rozhovor s Antonínem Pavlem Kejdanou, 24. 4. 2012.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Výsledky provinční kapituly 2012. *Provincie bratří františkánů* [online]. 2012 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z: <http://www.ofm.cz/dokumenty/ostatni/1-obecne/114-sloueni-dom-v-liberci-a-nove-definitorium>.

¹⁹⁹ ÚSD, COH, sbírka Rozhovory. Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 30. 6. 2006.

zajisté jejich životní postoj, víra a její schopnost odpouštět a vidět i v nelehkých časech jisté kladné stránky.

Těžkými zkouškami se řád a jeho členové formovali. Ke svým třem řeholním závazkům, chudoby, čistoty a poslušnosti, symbolizovaným uzly uvázanými na cingulu, čili na části léta odpíraného řádového oděvu, museli na mnoho let přidat ještě závazek čtvrtý - vytrvalost při čekání, že se podmínky pro fungování řeholí zlepší.

Josef Bárta, zakladatel libereckého konventu a vůdčí duše obrody františkánské existence, nemohl stejně jako jeho následníci tušit, že přeměna státního zřízení již není v nedohlednu. Ale i pouze tím, že se sami primárně snažili žít dle svých představ a ideálů, se stali článkem v soukolí změn vedoucích k listopadu 1989. Byli jedněmi z mnoha, kdo přestali sklánět hlavu, byť bez sledování jakýchsi vyšších principů a politických cílů.

10 Závěr

Výzkum přístupu státu k církvi, potažmo františkánskému řeholnímu řádu v 80. letech, přispívá k rekonstrukci a pochopení událostí, vedoucích k pádu totalitního režimu v Československu. Aktivita řeholníků a jejich snaha praktikovat vlastní zásady a principy života jednotlivce i celé skupiny přirozeně zapadala do prostředí rodících se občanských iniciativ. Snahou mé práce bylo postihnout obě stránky života členů františkánského řádu na Liberecku v daném období. Tedy jak represi ze strany státních orgánů, tak způsob reakce na ní, a to ve všech jejích podobách.

Stát předpokládal, že situace řeholí byla historicky vyřešena v roce 1950, odkdy jim znemožňoval působnost, přestože v žádném zákoně skutečnost zrušení řeholí nebyla zakotvena. Liberecká komunita františkánů vznikla spontánně z potřeby několika jedinců žít po duchovní stránce poněkud intenzivněji, než podmínky ve státě do té doby panující umožňovaly. Až následně se ke společnému životu přidala i výuka bohosloví, studium, překladová činnost aj. Tyto aktivity ovšem narážely na zájmy státu. Jedním z důvodů byl i fakt, že počítal s tím, že „bývalí“ řeholníci v klidu dožijí, a nebudou mezi sebe přijímat žádné nové členy. A právě nově vznikající komunitní život v soukromých domcích byl způsobem jak se státnímu dozoru vyhnout.

Bezpečnost proti liberecké františkánské komunitě zakročila během 80. let několikrát. Od zastrašování a několika domovních prohlídek bylo překročeno až k soudnímu stíhání J. Bárty a L. Trojana. Zdejší komunita se stala i jednou z mnoha, jež bezpečnost zahrнула do celorepublikové akce Vír, při níž zabavila značné množství majetku františkánů a několik z nich vzala do vazby. Přes zmíněné represivní zásahy dokázal konvent ve své činnosti pokračovat, a proto se StB snažila až do konce 80. let uskutečnit proces s jeho členy, v čemž jim bylo zabráněno rozhodnutím politické moci.

I když zpětně vidíme, že se bezpečnosti nedařilo plně rozvinout a dovést až do konce plány na narušení chodu liberecké komunity, z archivních materiálů je jasně patrné, že přese všechny důmyslné zastírací prostředky řeholníků, její informovanost o organizaci a celkové činnosti konventu byla poměrně velká. Komplexnost informací stavěli na zabaveném materiálu během prohlídek, poznatkách z výslechů, ze sledování pohybu objektů a spolupráci s méně odolnými členy konventu. Tudiž neúspěch StB, a naopak životaschopnost libereckého konventu, nelze přičítat jejich práci, ale hlavně

celkové mezinárodně politické situaci koncem 80. let a jejímu dopadu na komunistický režim v Československu.

Předložená práce zabývající se nedávnými dějinami františkánského řádu, si klade za cíl přispět k celkovému poznání či pochopení situace společnosti, občanských aktivit, politických poměrů a postavení katolické církve během posledního desetiletí existence komunistického režimu.

11 Použité prameny a literatura

11.1 Prameny

Archivní prameny

- Archiv bezpečnostních složek:
 - a. č. V-3039 Brno, osobní svazek vedený na Josefa Bártu
 - a. č. 954453 MV, pozorovací svazek vedený na Josefa Bártu
 - fond KR: a. č. 926842 MV, signální svazek vedený na Jitku Daňhelovou
 - a. č. 926997 MV, signální svazek vedený na Alenu Janošíkovou
 - a. č. 932764 MV, signální svazek vedený na Jana Buriana
 - a. č. 940719 MV, pozorovací svazek vedený na Antonína Dabrowského
 - fond TS: a. č. 917165 MV, svazek agent vedený na Jana Buriana
 - a. č. 908169 MV, Ctirad, svazek KTS vedený na Ctirada Pospíšila
 - OB 317 Brno, objektový svazek vedený na Jitku Daňhelovou
 - OB 1954 MV, objektový svazek Františkáni
- Archiv provincie bratří františkánů: kart. Akce Víř - Slovensko
 - kart. Pronásledování - Antonín Klaret
 - Dabrowski, Konec 70. let a 80. léta
 - kart. 80. léta po Vířu
- Libri prohibiti, sbírka VONS

Paměti, práce memoárového charakteru a tiskem vydané rozhovory

- DACHOVSKÝ, Karel, Cesta františkánského kněze Jana Barty, Praha 1992.
- DACHOVSKÝ, Karel, Umlčený zvon, Praha 2007.
- Dům U Pelikána. *Sekulární františkánský řád: Archiv Poutníka* [online]. 1997 [cit. 2012-05-08]. Dostupné z: http://www.sfr.cz/stranky/poutnik_detail.aspx?id=2444.
- HOFMANOVÁ, Antonie, Rozsvítil jsem lampu, Dolní Maršov 1997.
- JÁCHYM, Radim, Jak jsem se stal františkánem. *Poutník: Časopis přátel sv. Františka*. 1996, roč. 13, č. 1-10.

- VANĚK, Miroslav - URBÁŠEK, Pavel (ed.), Vítězové? Poražení? Životopisná interview. I. díl. Disent v období tzv. normalizace. II. díl. Politické elity v období tzv. normalizace, Praha 2005.
- VLČEK, Vojtěch, Kříž jsem hlásal, kříž jsem snášel. Rozhovory s kněžími a řeholníky pronásledovanými za komunismu v letech 1948-1989, Kostelní Vydří 2006.

Dobový tisk

- Informace o církvi, ročníky 1981-1988.
- Průboj: orgán Severočeského krajského výboru KSČ, Ústí nad Labem, Severočeský KV KSČ, 1982.
- Studie, ročníky 1981-1982.
- Vpřed: orgán OV KSČ a ONV v Liberci, Liberec, OV KSČ a ONV, 1982.

Tiskem vydané prameny

- CÍSAŘOVSKÁ, Blanka - PREČAN, Vilém, Charta 77: dokumenty 1977-1989. Svazek I (1977-1983), Praha 2007
- Rozkaz ministra vnitra ČSSR č. 43 z 21. listopadu 1980.
- Sběrka zákonů republiky Československé. Ročník 1949.

Rozhovory

- Rozhovor s Antonínem Pavlem Kejdanou, 24. 4. 2012.
- Rozhovor s Klaretem Antonínem Dabrowským, 30. 4. 2012.
- Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Centrum orální historie, sb. Rozhovory. Rozhovor s Radimem Jáchymem vedla Marta Edith Holečková, 6. 4. 2006; 3. 5. 2006; 30. 6. 2006.

11.2 Literatura

- BALÍK, Stanislav - HANUŠ, Jiří, Katolická církev v Československu 1945-1989, Brno 2007.
- BLAŽEK, Petr (ed.), Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968-1989, Praha 2005.
- CUHRA, Jaroslav, Církevní politika KSČ a státu v letech 1969-1972, Praha 1999.
- CUHRA, Jaroslav, Československo-vatikánská jednání 1968-1989, Praha 2001, s. 118-142.

- CUHRA, Jaroslav, Československo-vatikánská jednání 1968-1989, Praha 2001.
- DUBOVSKÝ, Patrik, Akcia „VÍR“, in: *Pamät' národa*. 2007, č. 7, s. 32-44.
- HEINZL, Jan, Centralizační a internační klášter Hejnice 1950-1955. In: *Fontes Nissae: regionální historický sborník*, Liberec 2006.
- Historia Franciscana: katalog výstavy pořádané k 400. výročí příchodu bratří františkánů do kláštera Panny Marie Sněžné v Praze (1604-2004), Praha 2004.
- HOLEČKOVÁ, Marta Edith, Cesty českého katolického samizdatu 80. let, Praha 2009.
- KAPLAN, Karel, Stát a církev v Československu 1948-1953, Brno 1993.
- KARFÍKOVÁ, Lenka a kol., Život se tvoří z přítomné chvíle. Česká katolická teologie po druhé světové válce, Brno 1998.
- Kolektiv autorů, Církevní procesy padesátých let. Sborník příspěvků z konference, Kostelní Vydří 2002.
- LUXMOORE, Jonathan - BABIUCHOVÁ, Jolanta, Vatikán a rudý prapor. Boj o duši východní Evropy, Praha 2003.
- MANDLER, Emanuel (ed.), Dvě desetiletí před listopadem 89, Praha 1993.
- NAVRÁTIL, Vojtěch. Blázni byli oni!: K sedmému výročí úmrtí Augustina Navrátila. *Revue politika* [online]. 12. 5. 2010 [cit. 2012-07-04]. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1299/blazni-byli-oni>.
- OTÁHAL, Milan, Normalizace 1969–1989. Příspěvek ke stavu bádání, Praha 2002.
- OTÁHAL, Milan, Opozice, moc, společnost 1969-1989. Příspěvek k dějinám „normalizace“, Praha 1994.
- PETRÁKOVÁ, Luisa - DOLEŽALOVÁ, Olga. 100 let ruprechtického kostela, Liberec, 2010.
- PÍŠKULA, Jiří. Boží spolupracovníci: Pražské jaro 1968, srpnová okupace a české církve. *Getsemany* [online]. 2006 [cit. 2012-06-25]. Dostupné z: <http://www.getsemany.cz/node/2714>.
- Přehled českých a německých velvyslanců. *Velvyslanectví Spolkové republiky Německo* [online]. 1995 [cit. 2012-05-24]. Dostupné z: http://www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/cs/02/Botschafter/seite__liste__botsch after__berlin__prag__cz.html.

- ROZBROJOVÁ, Michaela. Perzekuce františkánského řádu v letech 1948 – 1989 a její dopad na současný řeholní život tohoto řádu. Brno, 2007. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/156286/fss_b/. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně.
- TESAŘ, Jan, Zamlčená diagnóza, Praha 2003, s. 134-136.
- VLČEK, Vojtěch, Perzekuce mužských řádů a kongregací komunistickým režimem 1948-1964, Olomouc 2004.
- Výsledky provinční kapituly 2012. *Provincie bratří františkánů* [online]. 2012 [cit. 2012-06-26]. Dostupné z: <http://www.ofm.cz/dokumenty/ostatni/1-obecne/114-sloueni-dom-v-liberci-a-nove-definitorium>.
- Zemřel Augustin Navrátil. Totalita.cz [online]. 1999 - 2012 [cit. 2012-07-04]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_navratila.php.

12 Použité zkratky

ABS	Archiv bezpečnostních složek
AV ČR	Akademie věd České republiky
COH	Centrum orální historie
ČSL	Československá strana lidová
ČTK	Československá tisková kancelář
JZD	jednotné zemědělské družstvo
KR	kontrarozvědné rozpracování
KTS	kandidát tajné spolupráce
LP	Libri prohibiti
MV	Ministerstvo vnitra
NDR	Německá demokratická republika
OB	objektový svazek
ONV	okresní národní výbor
OSN	Organizace spojených národů
PiT	Pacem in terris
PTP	pomocné technické prapory
StB	Státní bezpečnost
SÚC	Státní úřad pro věci církevní
TS	tajný spolupracovník
ÚSD	Ústav pro soudobé dějiny
VONS	Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
VŠST	Vysoká škola strojní a textilní

13 Příloha

Příloha I.

Dům v ulici Na Perštýně č. p. 243/15, Liberec IV - Perštýn.

Příloha II.

Dům v ulici Vrchlického č. p. 328/81, Liberec XIV - Ruprechtice.

Příloha III.

Jan Josef Bárta na motorce v Kadani (1947-1948).

Příloha IV.

Pohlednice Amnesty International adresovaná prezidentu republiky obsahující žádost o propuštění Josefa Barty.

Příloha V.

Sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných č. 221 - Trestní stíhání pátera Josefa Barty - sdělení z 1. prosince 1980 se vztahuje k druhé domovní prohlídce v libereckém františkánském konventu proběhlé 18. listopadu 1980. Podána je i informace o Josefu Bártovi, který byl ve stejný den vzat do vazby.

Příloha VI.

Rozhovory: Rozhovor č. I - Antonín Pavel Kejdana - řeholní dům, Vrchlického -
Liberec, 24. dubna 2012.

Rozhovor č. II - Klaret Antonín Dabrowski - klášter Panny Marie
Sněžné, Praha, 30. dubna 2012.

PŘÍLOHA

Příloha I.

Dům v ulici Na Perštýně č. p. 243/15, Liberec IV - Perštýn.

Příloha II.

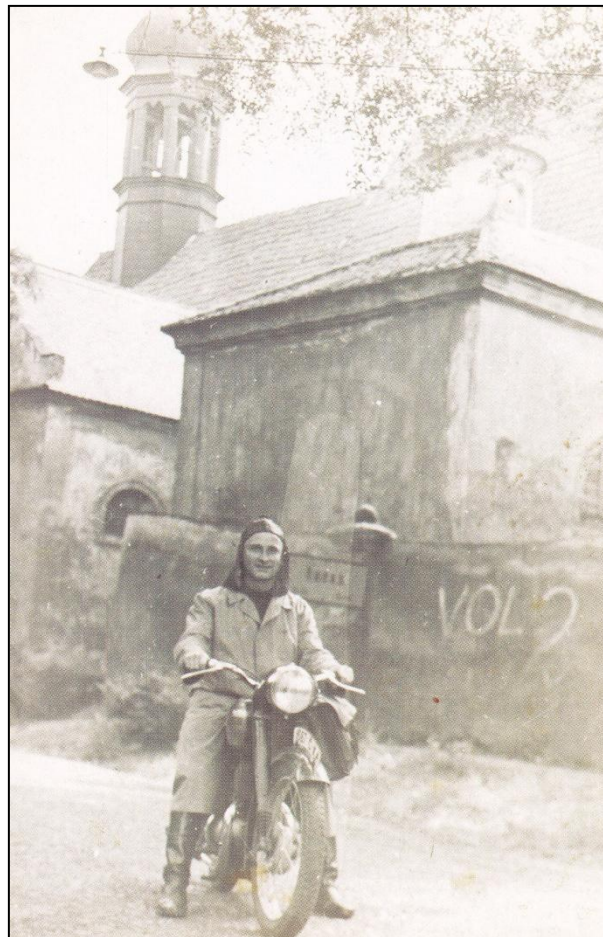
Dům v ulici Vrchlického č. p. 328/81, Liberec XIV - Ruprechtice.

Příloha III.

Jan Josef Bárta na motorce v Kadani (1947-1948).

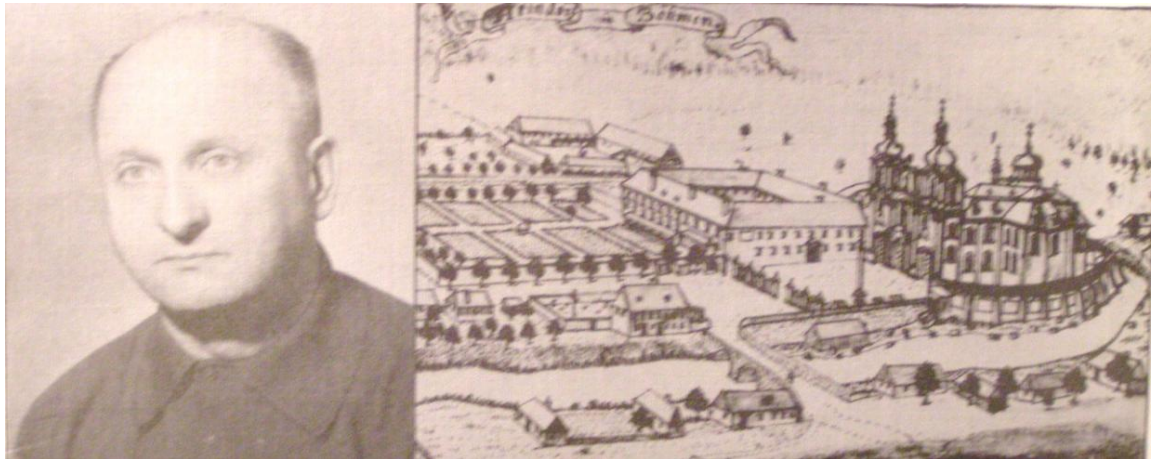
Historia Franciscana: katalog výstavy pořádané k 400. výročí příchodu bratří františkánů do kláštera Panny Marie Sněžné v Praze (1604-2004), Praha 2004, s. 106.

Příloha IV.

Pohlednice Amnesty International adresovaná prezidentu republiky obsahující žádost o propuštění Josefa Barty.

Libri prohibiti, sb. VONS, inv. č. 25, sign. IV/5, kart. 13.

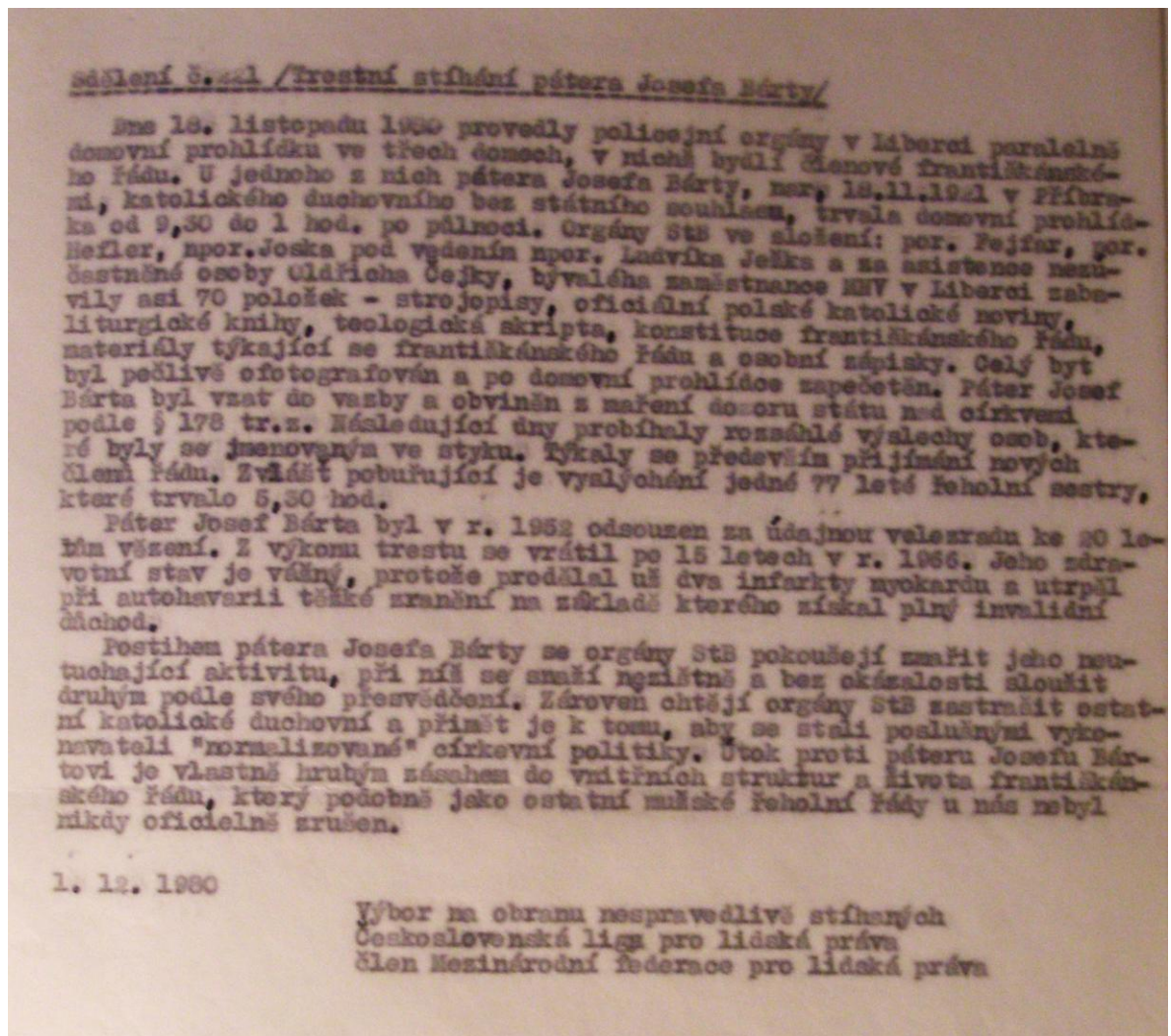

<i>Picture</i>	Dr Josef Jan Barta, O.F.M. Former Franciscan Monastery in Hejnice (Heindorf) Czechoslovakia	POSTCARD	
<p>Your Excellency,</p> <p>Two Czech Franciscans, Fr Josef Barta (61) and Fr Ladislav Trojan (70) were sentenced to 18 months' imprisonment and 15 months' suspended sentence for organising a clandestine theological seminary in Liberec. Father Barta is not a newcomer to prison - he spent 16 years in uranium mines for "high treason", his crime being that he was a spiritual adviser to Catholic Action in 1948. Later he was rehabilitated. Since your Constitution guarantees religious freedom we don't see anything illegal in their actions, particularly since the State-controlled theological faculty makes it deliberately impossible for many candidates to enrol. Further, both men are seriously ill: Father Barta suffered two heart attacks and Father Trojan, four.</p> <p>We will be following their cases very attentively and we ask respectfully that the unjust sentences be quashed.</p>		<p>TO:</p> <p>His Excellency Gustav Husak President of Czechoslovak Socialist Republic 11908 Praha-Hrad Czechoslovakia</p>	
<p>FROM</p> <p>ADDRESS</p> <p>.....</p>			

Příloha V.

Sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných č. 221 - Trestní stíhání pátera Josefa Bárty - sdělení z 1. prosince 1980 se vztahuje k druhé domovní prohlídce v libereckém františkánském konventu proběhlé 18. listopadu 1980. Podána je i informace o Josefu Bártovi, který byl ve stejný den vzat do vazby.

LP, sb. VONS, inv. č. 25, sign. III/1, kart. 13, Sdělení VONS č. 221 - Trestní stíhání pátera Josefa Bárty.

Příloha VI.

Rzohovory

Rozhovor č. I - Antonín Pavel Kejdana - řeholní dům, Vrchlického - Liberec, 24. dubna 2012.

Kde jste pobýval v 80. letech?

Bydlel jsem s kolegou v Hrádku nad Nisou. Do roku 1986. Přišli jsme tam v roce 1971, po pražském jaru. V Liberci františkáni nikdy nebyli, ale byli tady kapucíni, což je to samé, protože proběhla určitá reforma františkánů v 16. století. Kapucíni byli u Máří Magdalény, ten kostel je dnes prodaný a má ho nějaká společnost, ale je ve špatném stavu. Odtamtud byli v padesátém roce internováni, při akci proti všem řádům v Čechách. Jednu noc byly kláštery přepadeny. Byla to nejhorší doba pronásledování. Po normalizaci se poměry zase sešroubovaly a zase začal určitý dohled nad církví, a především řeholními řády. Někteří bratři, jako například já s kolegou, jsme nastoupili do Hrádku nad Nisou na výzvu biskupa Trochty v Litoměřicích. Měli jsme na starosti Hrádek, Chrastavu a okolní vesnice, jako Václavice, Vítkov, Novou Ves, Machnín, Andělskou Horu.

Měl jste svolení k vykonávání kněžské činnosti?

Ano, kolega měl řádné dovolení státu, a já mimořádné. Abychom to udrželi pospolu, tak jsem dojížděl k řeholním sestrám do Chrastavy. Byl to domov důchodců pro řeholní sestry na faře. V roce 1980 nastala zase vlna pronásledování, především řeholníků, a protože v Liberci se utvořilo takové středisko františkánů, kde byli přijímáni noví členové. A zároveň protože jediné teologické studium bylo v Litoměřicích, tak františkáni vytvořili vlastní studium, tajné. Především kvůli oživení řádu a studiu byli tady bratři vyslýcháni, potom i zavřeni a souzeni. Byly zde domovní prohlídky, asi ve třech domečcích - tady (v ul. Vrchlického, pozn.), Na Perštýně a ve Vesci.

Dům ve Vesci řád stále využívá?

Ne, po převratu jsem měl za úkol jej prodat. No a pak tedy došlo k soudu a několik bratří bylo zatčeno. Byli ve vyšetřovací vazbě. Ale protože už zprávy o tom hlásil zahraniční rozhlas, tak byli propuštěni. Ale dva z nich, a to páter Jan Bárta, jemuž se všeobecně říkalo Baptista, a potom bratr Kosmas, který bydlel zde v domě a dělal

obvodního lékaře v Železné ulici v Liberci, byli souzeni. Asi v roce 1982. Na základě paragrafu, který si minulý režim vytvořil - Maření státního dozoru nad církvemi. Tehdy se už neudělovaly tresty dvacet roků, anebo pětadvacet, ale jen menší. Takže páter Bárta byl odsouzen k trestu odnětí svobody nepodmíněně na jeden rok a doktor Trojan na rok podmíněně. Ale páter Bárta byl už tenkrát nemocný. On sám už měl šestnáct roků vězení za sebou, tak nenastoupil na základě lékařského dobrozdání, ale mezitím zemřel za volantem. Ostatní co byli ve vyšetřovací vazbě, byli propuštěni asi po měsíci, nebo kratší době. Ovšem pořád panoval dozor, domovní prohlídky a konfiskace takzvaných protistátních věcí pokračoval. Jednalo se spíše o studijní materiály, řeholní obleky, psací stroje, rozmnožené tiskoviny. Bylo toho na tři osobní auta a po převratu jsme vše odváželi z Pastýřské ulice. Já jsem byl mezi tím přechodně ustaven farářem ve Vysokém nad Jizerou, ale tam mi to zakázali. A předtím jsem byl ještě rok v Raspenavě. Mě přímo v liberecké komunitě nic nepostihlo. A stejně tak to nepostihlo ani našeho spolubratra Tomáše, protože on byl, a stále je, farářem v Hrádku nad Nisou.

Jak se vás dotkla celostátní akce proti františkánům v roce 1983?

To bylo právě věznění několika bratří, kteří pak byli z vyšetřovací vazby propuštěni. Já jsem byl postižen v roce 1961. Byl jsem odsouzený ke třem letům vězení. Ale potom přišla amnestie v roce 1962 a na mě se vztahovala. Nevztahovala se právě na pátera Bártu, který byl Valdicích, kde jsem s ním i sešel. Amnestie se totiž nevztahovala na organizátory nějaké akce, a ty kdo nejeví známky polepšení.

Dostávali jste nějaké zvláštní instrukce, co se týče řádu, jak vypovídat a chovat se při výsleších?

Měli. Takové vnitřní instrukce. Ale ono když něco ví víc lidí, tak při křížových výsleších vždy něco vyjde a oni si z toho udělají propojení. Něco už věděli z toho sledování dřív.

A máte představu, proč krom Josefa Bárty a Ladislava Trojana nedošlo k soudnímu projednávání u ostatních trestně stíhaných? Například v roce 1984, kdy byli zadrženi tři obyvatelé zdejšího konventu?

No k obžalobě a soudu došlo u dvou bratří. Já jsem se toho soudu zúčastnil, bylo to sice veřejné, ale v takové malé místnosti, že se tam vešlo jen pár lidí. Bratr Trojan si mě

vyžádal jako poradce, nebo asistenta, což bylo ze zákona povoleno. Co se týče ostatních, tak o tom informoval zahraniční tisk, u nás ne.

Věděl jste o nějakých intervencích u československé vlády, právě ze zahraničí?

Ne to ne, ale uveřejňovali to v zahraničí, takže to kazilo dobré jméno naší vlasti. Proto ustoupili od dalších procesů.

Nevěděl jste třeba o přímluvách zahraničních státníků?

Mám dojem, že tenkrát do toho vstoupil německý ministr zahraničí Genscher. Ale ony informace už mohly snadněji proudit. A taky vzhledem k mezinárodní situaci, tresty ani rozsah zatýkání nebyl tak velký, jako třeba v padesátých letech.

Věděli jste o svém sledování?

Ano, to jsme věděli. Například když jsme ještě měli domek v Karlínkách, tak jsem tam byl jednou ve výkopu a slyšel jsem rozhovor jedné paní, která přišla a mluvila se sousedkou venku. Potom mě dokonce navštívila. Tak ta byla na nás určitě nasazená.

Takže sousedé?

Nechci podezřívát, ale pravděpodobně ano. Tady u fary (v ul. Vrchlického, pozn.) zrovna bydlel zaměstnanec Okresního národního výboru, a jistě měl za úkol to zde sledovat. V Hrádku jsme měli i štěnice, které měli i v Německu. Když jsem přišel na návštěvu k faráři v Žitavě, on přes ně vždy musel přehodit polštář.

Věděli jste, že dochází k pokusům StB kontaktovat místní františkány, s cílem získat je jako zdroj informací dění v konventu? Byl někdo, kdo s nimi spolupracoval?

My jsme si vzájemně důvěřovali. O tom ani nebyla řeč, že bychom někoho podezřívali. Ovšem později se ukázalo, že jeden náš spolubratr, tak trochu zbytečně mluvil.

Máte na mysli Jana Buriana?

Ne. Nevím, jestli Burian mluvil, ale ten je z řádu pryč. Odešel do Rakouska, myslím v roce 1984. Ona byla vždy taková praxe, že když někdo chtěl výhodu, tak jen za něco. Když jsem byl ve vyšetřovací vazbě, tak i mě chtěli získat jako spolupracovníka.

Dvakrát mě navštívil jejich agent přímo ve vězení. Celý režim byl založen na donášení. Dokonce v každé cele byl vždy nějaký donašeč.

Snažili jste se rozšiřovat povědomí mezi veřejností, o tom že františkáni stále existují a jak je s nimi ve státě nakládáno? Například ve svém okolí?

Spíše jen velmi nenápadně, takovým setkáváním. Nabírali jsme tajně dorost. Ovšem to je vždy na zkoušku. Takže tady se vystřídalo dost mladých lidí a někteří zůstali, jiní odešli. Ale vše se odehrávalo jen přes známé. A stejně jsme je museli prověřit. Kde získali informaci a kdo je poslal. Měli prostě touhu žít jiným způsobem života. Tenkrát to bylo ještě silnější, než dnes, ale zároveň museli podstoupit riziko a studium bylo i náročnější. Pokud někdo toužil jít kněžskou dráhou, musel studovat a pokud neměl maturitu, musel si jí navíc dodělat večerně. Studovat teologii. Dělat zkoušky. A všechno delší dobu než při řádném studiu. Bylo to spojeno s nebezpečím postihů, ale my už jsme si nějak zvykli. Měl jsem někdy i přání, aby už k něčemu zase došlo.

Ovšem ne všichni to takhle dobře snášeli. Například Karel Dachovský.

On páter Bárta byl mimořádně nadaný, byl organizátor, všechno chtěl rychle a někdo na to není stavěný. Všichni museli mít zaměstnání, protože by byli považováni za příživníky a na což byl paragraf. Vybírali si taková nenáročná povolání, aby jim zbylo hodně času, většinou ve vodohospodářské správě, protože tam vybírali za vodu, a to udělali třeba za čtrnáct dní, a potom měli čtrnáct dní volných. Dachovský byl inženýr ekonom, pracoval v pojišťovně. Ale byly tady řeholní povinnosti a ještě se opravovaly domy, takže to nevydržel. Psychicky se zhroutil.

Takže jste si moc nedovolovali, i když jste viděli, že k soudním postihům vaší činnosti nedochází a prakticky vás jen monitorují?

Ale asi ano. Ale nebyl moc čas. Bratři měli své povinnosti. Hlavní aktivita spočívala ve studiu, aby následně mohli být vysvěceni na kněze, což se dělo průběžně, tajně. Od tajných biskupů zpočátku tady v Čechách, na Moravě a Slovensku, a později byli posíláni do východního Německa, kde panovala úmluva s biskupy, že je tajně vysvětlí, když budou mít doporučení.

V domcích jste organizovali náboženskou výuku dětí?

Ano, docházeli sem. A někteří bratři chodili i do katolických rodin, kde se probíraly základy víry.

Lidé v okolí, sousedé, tedy věděli, že v domě žije nějaké společenství?

Ano. Na Perštýně v jednu z domů byla kamera, takže nás zaznamenávali. A když páter Bárta zemřel, v roce 1982, byl uspořádán pohřeb a rozloučení z hlavního kostela a ve zdravotní škole natáčeli, kdo do něj vchází. Stejně tak na hřbitově, z okolních paneláků nás sledovali. Ovšem my jsme se už potom neskrývali a bratři schválně uspořádali pohoštění po pohřbu ve Zlatém lvu. Ale neměli jsme řádové oděvy. V nich jsme chodili jen v soukromí. To mi právě zlomilo vaz ve Vysokém nad Jizerou. Chodil jsem totiž do kostela v řádové kutně, a proto jsem odtamtud musel pryč, v roce 1988 nebo 1989.

Údajně se měli františkáni poprvé v hábitech ukázat na Velehradské pouti v roce 1985.

Je to možné. Ale zdá se mi to ještě příliš brzy. Ale řeholní sestry vytrvaly a nedaly si ho vzít, proto je také odsunuly do pohraničí, aby nemohly působit na okolí. Působily jen v domech pro mentálně postižené.

Očekávali jste zlepšení vztahů státu a církve?

Pochopitelně jsme věděli, že situace není trvalá a že jednou dojde k nějakému převratu. To bylo zřejmé, už jenom díky tomu, že se věci hýbaly v Polsku a potom i v Maďarsku. Ovšem nevědělo, že to vezme v roce 1989 takový spád. Předpokládali jsme, že se musí něco začít dít v Sovětském svazu.

A tajná svěcení byla po roce 1989 uznávána?

Ano. Ve sporných případech bylo ještě jedno svěcení pod podmínkou, kdyby předchozí bylo neplatné. Říká se sub conditione.

**Rozhovor č. II - Klaret Antonín Dabrowski - klášter Panny Marie Sněžné, Praha,
30. dubna 2012.**

Kdy jste přišel do libereckého konventu?

Já jsem do Liberce přišel přesně 2. května 1978. Začínal jsem zde noviciát a studium teologie, takové ilegální. Přijímal mě otec Bárta. On byl předtím šestnáct let ve vězení. Organizoval studium teologie a taky přijímání do řádu. I když nebyl provinciál. V roce 1980 přišli policisté a udělali domovní prohlídku. Já jsem pracoval v Severografii a oni pro mě přišli do práce a odvezli. Nevěděl jsem, že se koná nějaká domovní prohlídka, myslel jsem, že jdu jen na výslech. Tak jsem si vesele vymýšlel a oni mi mezitím doma udělali prohlídku. No ale to dopadlo docela dobře. Jen otec Bárta byl nějakou dobu ve vězení, ve vyšetřovací vazbě. Ale nás všechny pustili a mě z té domovní prohlídky tehdy akorát zabrali vtipy. To ostatní mi po nějaké době vrátili. To bylo *Z teorie a praxe budování socialismu v Československu*. Já jsem k nim přišel jako slepý k houslím. Někdo mi to tam donesl, a na mém stroji si je jeden bratr, který už od nás odešel, vícekrát zkopíroval. Sebrali mi stroj, ten později také vrátili, ale vtipy už ne. Už o nich nepadla ani zmínka. Říkal jsem si, že za to mě asi zavřou, ale nic se nestalo. To byl první takový zátah. A potom, když otec Bárta byl odsouzen, měl jít do vězení, ale zemřel. V ten den mu zamítli zrovna milost, o kterou jeho obhájce požádal. To bylo myslím 9. prosince 1982. Pak při jeho pohřbu, udělali kolem Liberce velký kruh a všechny, kdo jeli na pohřeb, kontrolovali. I ve vlaku. Tam si udělali seznamy a na Květnou neděli, datum už přesně nevím, v roce 1983, udělali najednou zátah proti všem. Snad akorát Brno vynechali. Já jsem tehdy bydlel v domě Na Perštýně. Ráno jsme se modlili v kapli. Najednou slyším zvonek. Myslel jsem, že je to sestra ze služby, protože tam bydleli bratři i sestry. Bratři v prvním patře, sestry v přízemí. Tak jsem otevřel dveře a uviděl policajta v civilu. Ale on mě vůbec neviděl, protože se díval někam úplně jinam. Tak jsem zas ty dveře zabouchl a oni se začali vztekat. Začali bouchat do dveří z obou stran. Abychom náhodou neutekli přes zahradu. My jsme mezitím uklidili v kapli, převlékli se do civilu a za nějakou dobu jsme jim otevřeli. Byli naštvaní, ale byla to jejich vina, měli být připravení, na to že otevřu dveře.

Do jaké míry jste byl překvapen?

Jelikož už jedna domovní prohlídka byla, tak jsem počítal, že něco podobného může přijít. Přišla jich celá skupina. Střídali se. My jsme v tu dobu měli v Liberci tři domy.

V Ruprechticích, ve Vesce a Na Perštýně. Ten ve Vesce jsme už prodali a bydlí tam nějaká rodina. Zbylé dva ještě fungují. A policisté byli ve všech třech domech a pendlovali mezi nimi. K tomu si propůjčovali z kriminálky lidi a ještě tam jezdil major Sýkora z Ústí nad Labem. Při prohlídce nám sebrali spoustu věcí. Třikrát se obraceli autem. Sebrali mi hábit. Měl jsem ho sedm let na Pastýřské, na Veřejné bezpečnosti. Když mi ho vrátili, už se nedal nosit, protože měl zcela prolámané sklady. Sebrali nám kalichy ke mši a další mešní věci a hlavně knihy. Ty byly většinou rozmnožované na xeroxu, nebo stroji a my jsme z nich studovali. Ale největší legrace byla, jak to ti policisté četli. Byl tam třeba *Ekumenismus*. Vztahy mezi různými vyznáními. Ale oni diktovali do protokolu *Ekomunismus*. Jak měli navyklé svoje termíny. A to byl přímo major Sýkora. Tehdy na Květnou neděli zavřeli do vyšetřovací vazby ty lidi, na které byl napsaný dům. Na Perštýně ale nebylo provedeno dědictví po Bártovi. Když zemřel, odkazoval v závěti dům otci Radimovi Jáchymovi, co tam nyní bydlí. On ale byl tehdy v Jindřichově Hradci a byl zavřený tam. I díky tomu, že byl činný v Bratislavě. Takže z lidí žijících na Perštýně nezavřeli nikoho. Tím pádem ve Vesce nikdo na svobodě nezůstal. Když mě po výsledku pustili, šel jsem se podívat, kde kdo zůstal. Ve Vesce jsem zjistil, že tam nikdo není. V jedné místnosti byla kaple a v ní jsme měli svatostánek. Byl udělaný tak, že ve vyřezávaném dřevěném vajíčku, byla malá krabička s hostií. A ta tam byla. Tak jsem ji snědl. To můžeme, když je nejhorší pronásledování. Druhý den mě zase volali na výsledch. Byli rozčileni a ptali se, kam jsem šel po výsledku. My jsme pořád vystupovali jako svědci. Tam byl obviněný jen Otec Bárta a otec Trojan. Takže jako svědci jsme museli vypovídat. Ale tehdy mi řekli, že už můžeme být obviněni. Rozhodl jsem se tedy, že už nebudu odpovídat na všechno. Bratr Jan Záh mi potom říkal, že za ním přišli do vyšetřovací vazby a vyzvali ho, aby se s nimi vrátil do Vesce, že při domovní prohlídce vše zabavili, ale svatostánek tam nechali. A on se celou dobu modlil, aby někoho napadlo to zlikvidovat. Když pak přišli s fotografem do kaple, otevřeli svatostánek a tam nic. Jeden z místních policistů, který byl na kriminálce, poručík Král, si z tajných dělal srandu. Takže pronesl: „Ale s těmi hostiemi vás vojebali co?“ My jsme to cítili jako zvláštní ochranu, že se jim nepovedlo nám takovou věc sebrat. Ale knížek nám zabavili dost. Po revoluci nám některé věci byly vráceny. Ale já jsem žádné další utrpení v souvislosti se stíháním nezažil. Pak mě ještě jednou vzali na výsledch, po nějaké době, a to mi sebrali papíry od auta. Řekli mi, že je to protizákonné shromažďování majetku, že bych si na něj nevydělal a že to bylo ze společných peněz. Mohl jsem s ním jezdit, ale nesměl jsem ho prodat. V roce 1988

přišla amnestie na výročí vzniku republiky a tak nám vraceli pasy a papíry od auta. Já jsem ve vězení nebyl, jen u výslechu a celkově nám znepríjemňovali život. Ale nebylo to nijak hrozné.

Měl jste tušení, proč nedošlo po roce 1984, k trestnímu stíhání obyvatel konventu a vlastně i Vás?

Je možné, že v tom hrálo roli zahraničí. Ke Květné neděli se ještě váže jedna zajímavost. My jsme měli styky s františkány z NDR. A jednou tady byl jeden z nich a kamarádil se s tehdejším velvyslancem Německé spolkové republiky. Jeho manželka byla takzvaná terciářka, čili v třetím řádu svatého Františka a chodila se modlit k Pražskému Jezulátku. A on byl jednou u nás na návštěvě, vzal mě do Prahy a seznámil s tím ambasadorem. Chodili jsme kolem katedrály a zeptal se mě, kolik bylo zavřených při Květné neděli. Slíbil, že se pokusí něco udělat a zřejmě s tím něco dělal. Říkal mi, ať mu napíšu pohled, kdyby propustili jednoho, tak z jednodenního výletu, dva z dvoudenního výletu a podobně. Já jsem mu volal s tím, že ho zdravím z mnohadenního výletu. Ale on říkal, že už ví. Takže asi tam nějaké tlaky byly, ale do toho jsem já neviděl a po revoluci jsem se už nezajímal. Určitě nějaké akce ze strany diplomatů byly. Bylo dost kuriózní, když jsem byl později farářem v Rochlicích, tak mě jedna paní požádala o křest dítěte a já pak poznal, že jeho otec je policista, který u nás dělal domovní prohlídku. Napadlo mě, že je to taková pěkná pomsta.

Když tedy k žádnému soudu nedošlo, myslel jste si, že se poměry uvolňují a tím pádem si můžete dovolovat více?

Pozor jsme si dávali pořád stejný. Třeba otec Bárta, když ještě žil, říkal: „Nesmíte na mě volat otče. Když tak jenom strejdo.“ Takže my jsme si mysleli, jak to není utajené a najednou jsme zjistili, že na novinách nám píše fara. Takže lidé to zřejmě věděli. Děti k nám chodily na náboženství. Někdy si ke vchodu přišly popovídat děti z paneláku. Ty jsme neučili. A při tom vím, že nás fotili. On zase nemůže být člověk úplně opatrný. Já bych se z toho zbláznil, kdybych si říkal tohle, a tohle nesmím. Jednou jsme měli duchovní cvičení v domě ve Vesci, takové exercicie naše. Byl tam otec Benedikt, který v současnosti bydlí v Praze, a druhý den se tam najednou objevili policisté. Nic nedělali, jen seděli před domem v autě. On už měl špatné zkušenosti a měl strach, takže raději skončil a duchovní cvičení dodělal otec Radim, co bydlí v Liberci Na Perštýně, protože už byl na policisty zvyklý. Ale oni vůbec nezasáhli. Jen zazvonili u dveří a říkali: „My

víme, že tu něco máte.“ A zase odešli. Ale my jsme si to nijak nevysvětlovali. Nevěděli jsme, jak to chodí, jestli můžou zasáhnout nebo ne.

O svém sledování lidmi z okolí jste věděli?

Nějak jsme se nad tím nezamýšleli. Pána co mě fotil s dětmi, jsem tam občas viděl. Žil někde Na Perštýně. Ale tam také chodili lidé z Broumovské. Jmenovitě ale nevím. Také se někteří z nich zúčastňovali domovní prohlídky.

Pokoušela se vás bezpečnost nějak pravidelně kontrolovat, třeba výslechy?

Ne. Proběhly akorát ty dvě domovní prohlídky. Jedna ještě když žil otec Bárta a druhá po jeho smrti, na tu neděli. A pak mě ještě jednou volali na výslech, z něj jeli se mnou přímo domů, musel jsem odevzdat psací stroj a papíry od auta.

Pokoušeli se vás kontaktovat a získat na pracovišti za účelem výzvědné činnosti?

Ne, za mnou kvůli tomu nepřišli. Ale možná jednoho bratra, protože se pak objevil v seznamech. On měl tatínka v Rakousku a chtěl ho hrozně navštívit. Ale mě nekontaktovali. Jen když jsem byl ještě v civilu v Ostravě, kde jsem jezdil se sanitkou, ještě než jsem se odstěhoval do Liberce. Hlásil jsem se do semináře, ale nepřijali mě. Místo toho za mnou přišel tajný policista a řekl, že mi emigroval bratranec do Německa a že bych jim mohl pomoci nějak se s ním dohodnout, aby se vrátil zpátky. Ale to nemělo s církví nic společného. Měl jsem s ním mít schůzku v jedné hospodě, ale nešel jsem tam. On mi pak volal a povídá: „Vy jste to někomu řekl.“ A já povídám: „Ano.“ A od té doby už se mě nikdy nesnažili získat pro spolupráci.

Měl jste nějaké instrukce, jak se chovat při výsleších? Jak vypovídat?

Vcelku to otec Bárta nechal na nás. Říkal: „Lepší je nevypovídat, ale nic si z toho nedělejte, když byste museli lhát.“ Já jsem měl pořád takový divný pocit z toho. Říkal jsem vyšetřovateli: „Já nechci vypovídat.“ Ale on mi řekl: „Za každou nezodpovězenou otázku vám mohu dát pět set korun pokuty.“ Tak jsem mu odpověděl: „Dobře, já vám v tom případě odpovídat budu, ale nedělejte si nárok, že moje odpovědi budou vždycky pravdivé.“ Zuřili, ale co jsem řekl, to jsem řekl. A pak už jsem si vymýšlel. Protože tam stačilo říct, že jsme měli společně mši, nebo že jsme se společně modlili, a nám by se třeba nestalo nic, ale těm co byli už tehdy kněží, tak ty mohli na dva roky zavřít. Tehdy za maření dozoru státu. A to jsme samozřejmě nechtěli. Takže jsme byli takhle

instruování, že to nemusíme vnímat jako lež. Ale stejně jsem si to pojistil tím, že jsem to tomu vyšetřovateli řekl. Ale on říkal: „Musíte. Jako křesťan musíte říkat pravdu.“ Ale to záleží na tom, jestli pravda je na nás vynucována, nebo jestli ji říkáme svobodně.

Jak probíhalo vaše svěcení na kněze?

Byl jsem vysvěcen v roce 1986. V roce 1983 jsem byl na jáhna. To jsem jel do Německa, do Erfurtu, ale potom mi sebrali pas, takže jsem už do ciziny nemohl jezdit. Takže jsem byl vysvěcen na Slovensku, od pana biskupa Dubovského. On byl tajně vysvěcený biskup, ale v roce 1968 vyplul na povrch. Takže se o něm vědělo, že je biskup, ale měl jen souhlas jako farář.

Musel jste vaše svěcení nějak speciálně tajit a připravovat?

Bylo to po částech. Zprostředkoval ho jeden bratr, který bydlel na Slovensku. Řekl mi jen, že mám přijet do Žiliny vlakem a že mě potom vezme autem. Nic víc jsem nevěděl. Mamince jsem řekl, že jedu na svěcení, ale že mě nesmí doprovodit na nádraží, aby nevěděla kam jedu. Nevědělo se, jestli náhodou nebudou naše příbuzné vyslýchat, nebo aby se maminka někomu náhodou nepochlubila. I pak jsem to neměl nikomu říkat, ale i tak jsem už jako kněz ani nebyl vyslýchaný. Ani se mě nikdy neptali na to, jestli jsem kněz nebo nesloužím mši, i když jsem jezdil třeba za dětmi na tábory v Raspenavě. Tam jsem si všiml, že mě sledují, když jsem šel od vlaku, míjelo mě auto s jedním z libereckých policistů. Tam jsem pro ně sloužil mši, nebo jsem měl s nimi povídání. Takže jsem tahle mařil dozor, ale oni už nezareagovali.

Věděli jste o nějakých postizích rodin, co k vám na výuku náboženství dávaly děti?

Obával jste se toho?

Nevím o nikom, kdo by za to byl postižený. Říkal jsem si, buď na to nepřišli, nebo to ty děti vzorně drží v tajnosti. Jen jednou myslím Marušku Eliášovou vytáhli ze školy. Ta možná nějaké nepříjemnosti měla, ale na studium se vcelku dostala.

Hábity jste doma nosili?

Ano, ale to jsme vůbec nesměli. Nechtěli, abychom je měli, že to není legální oblečení. Takové legrační. Naši představení si také úplně nepřáli, abychom provokovali.

Jak na vás reagovalo okolí? Třeba při pohřbu pana Bárty?

Byla to velká akce, ale v novinách se o tom nepsalo. Já jsem pohřeb zařizoval, protože jsem s ním bydlel v domě. Víím, že nás policie sledovala a filmovala ze zdravotní školy. Měli jsme i svoje fotky, ale sebrali nám je při domovních prohlídkách. Okolí na to moc nereagovalo. Sousedé jinak věděli, že jsme nějakí takoví zvláštní, ale byli stažení a nijak zvlášť se o nás nezajímali.

Jezdily k vám návštěvy ze zahraničí?

Jezdily. Dokonce jsme zde měli na návštěvě i našeho pozdějšího generálního představeného Hermanna Schalücka z Fuldy. On si do žádosti o vízum napsal, že je profesor historie a přijel ještě s italským knězem, který si napsal, že je dentista. A oni je tím pádem pustili. Hodně přijížděli bratři z východního Německa, protože to bylo nenápadné a nepotřebovali žádné vízum. Také jsme jezdili do východního Berlína. V lednu bylo tzv. Tříkrálové setkání. Tam jezdili i bratři ze západu.

Oni sem mohli převážet i literaturu?

Literatura se posílala většinou do Polska a my jsme si ji potom přepašovali sem. Z Německa občas něco také, ale to bylo v němčině, muselo se to překládat, protože všichni německy neuměli.